

Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích

Slavnostní vjezd císaře Rudolfa II. do Olomouce roku 1577

Bakalářská práce

Zuzana Burianová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Bůžek, CSc.

České Budějovice 2008

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „Slavnostní vjezd císaře Rudolfa II. do Olomouce roku 1577“ jsem vypracovala samostatně a pouze s použitím pramenů a literatury, které jsou uvedeny v příloženém seznamu.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 6. 8. 2008

Děkuji prof. PhDr. Václavu Bůžkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, kterými mi pomáhal při vypracování bakalářské práce.

Slavnostní vjezd císaře Rudolfa II. do Olomouce roku 1577

Předkládaná práce se věnuje slavnostnímu vjezdu císaře Rudolfa II. do Olomouce v červnu roku 1577 a starobylému rituálu stavovského holdování, jenž legitimizoval nástup panovníka na trůn. Autorce jde o přiblížení raně novověké slavnosti prostřednictvím metodologické koncepce symbolické komunikace, jejíž teoretická východiska zpracovala zvláště Barbara Stollberg-Rilinger. Práce staví na vědeckých přístupech historické antropologie a pokouší se nahlédnout do dějin mentalit. Autorka analyzuje dobový pramen, jehož původce byl očitým svědkem celé události. V úvodu práce se autorka věnuje představení metodologických východisek, literatuře, která byla pro práci stěžejní, a užitým pramenům. Ve druhé kapitole je vylíčena cesta císaře Rudolfa II. do Prahy, odkud byla zahájena holdovací pouť po jednotlivých zemích habsburské monarchie. Třetí a čtvrtá kapitola jsou postaveny na rozboru a interpretaci pramenů a jsou pro práci stěžejní. Ve třetí kapitole je naznačeno vnímání nadřazenosti a moci, které se odráží v hierarchickém uspořádání raně novověké společnosti. Čtvrtá kapitola se věnuje prezentaci Rudolfa II. prostřednictvím symbolů užitých při jeho triumfálním vjezdu do města. V závěru práce autorka shrnuje výsledky výzkumu. Na jejich základě odpovídá na otázky, které si při psaní práce pokládala. Festivity byly vítaným zpestřením každodenního života v raném novověku. Měly přesně danou podobu, proto bylo silně vnímáno jakékoli narušení jejich ritualizovaného průběhu. Autorka dochází k závěru, že ve vyšší raně novověké společnosti hrálo velkou roli postavení a ceremoniál byl jednou z příležitostí toto postavení prezentovat.

The Ceremonial Entry of the Emperor Rudolph II to Olomouc in 1577

The presented thesis deals with the Ceremonial entry of the Emperor Rudolph II to Olomouc in June 1577 and ancient ritual of corporative indulgence, which legitimized the accession of the ruler to the throne. The authoress wanted to approach the Early modern celebration by methodological concept of symbolic communication whose theoretical data were compiled especially by Barbara Stollberg-Rilinger. The thesis is based on scientific approaches of historical anthropology and tries to introspect into the history of mentalities. The authoress analyses the period source whose author was an eyewitness of the whole event. In introduction of this thesis the authoress deals with presentation of methodological resources, literature which was hinge for this thesis, and of used sources. In the second chapter there is described the journey of the Emperor Rudolph II to Prague, from there was started the encomiastic wandering through countries of Habsburg Monarchy. The third and the fourth chapter are based on analysis and interpretation of the sources and those chapters are fundamental for this thesis. In the third chapter there is indicated the perception of superiority and power which is reflected in hierarchical organisation of Early modern society. The fourth chapter deals with presentation of Rudolph II by symbols used during his triumphal entry into the city. In conclusion of this thesis the authoress summarizes the results of the research. On the basis of the results she answers the questions which she asked herself while writing this thesis. Festivities were welcomed dulcification of daily life in Early modern period. They had exact given form therefore any disturbance of theirs ritual course was strongly noticed. The authoress finds the conclusion that in the higher Early modern society there played a main role the position and the ceremonial was one of the possibilities how to present that position.

Obsah

Obsah	6
1 Úvod.....	7
1.1 Metodologická východiska	8
1.2 Prameny a literatura.....	12
2 Cesta císaře Rudolfa II. do Olomouce.....	15
2.1 Rudolf II. na cestě z Řezna do Prahy a spor o svobodu víry mezi olomouckým biskupem a moravskými stavy	15
2.2 Holdovací cesta Rudolfa II. roku 1577.....	21
3 Moc a nadřazenost v rovině symbolické komunikace.....	23
3.1 Projev hierarchie na základě symbolické komunikace.....	23
3.2 Vyvrcholení sporu mezi olomouckým biskupem a moravskými nekatolickými stavy – odraz v dobovém prameni	27
4 Rudolf II. ve světle Deníku o pobytu Rudolfa II. v Olomouci z roku 1577	32
4.1 Prezentace Rudolfa II. jako křesťanského vládce	32
4.2 Prezentace Rudolfa II. prostřednictvím mytologických motivů	39
5 Závěr	43
6 Seznam použitých pramenů a literatury	45
6.1 Archivní prameny.....	45
6.2 Prameny vydané	45
6.3 Použitá literatura	46
7 Seznam vyobrazení	50
8 Obrazová příloha.....	51
9 Seznam zkratk.....	57

1 Úvod

Cílem této práce je přiblížení raně novověké slavnosti prostřednictvím metodologické koncepce symbolické komunikace,¹ která je jedním z možných přístupů ke studiu ceremoniálů.² V případě předkládané práce je pozornost zaměřena na slavnostní vjezd Rudolfa II.³ do Olomouce v roce 1577 a následný rituál stavovského holdování.⁴ Slavnostní vjezd⁵ se mohl uskutečnit při příležitosti korunovace, při vstupu nového vládce do města, nebo při vjezdu korunovaného krále. Bakalářská práce sleduje právě adventus již korunovaného panovníka, který přichází na Moravu do města Olomouce oficiálně potvrdit a legitimizovat svůj nástup do čela země. Zároveň tak potvrdit zemské svobody a práva moravským stavům.

Přijímání za pána země bylo na Moravě nejvyšším sněmovním právem, neboť při korunovaci byla Morava reprezentována jen poselstvem.⁶ V Tovačovské knize⁷ kodifikovaného moravského práva je přesně zaneseno, jakým způsobem se má v případě smrti panovníka postupovat. Zemský hejtman Markrabství moravského měl povinnost informovat o této skutečnosti ostatní zemské úředníky a svolat zemský sněm, kde se

---

¹ První komplexní práci k teoretickým východiskům symbolické komunikace představila Barbara STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe-Thesen Forschungsperspektiven*, Zeitschrift für historische Forschung 31, 2004, s. 489-527; Práce uplatňující tuto metodologickou koncepci v českém prostředí Václav BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem, Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= MH VII); Zdeněk VYBÍRAL, *Politická komunikace aristokratické společnosti v českých zemích na počátku novověku*, České Budějovice 2005 (= MH VI); Nově Rostislav SMÍŠEK, *Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Ditrichšteina. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= OH 12), s. 65-111. V městském prostředí Josef HRDLÍČKA, *Otázky bez odpovědí, aneb konsensuální ticho při obnovování městských rad v rané novověkých Čechách*, TAMTÉŽ, s. 187-220.

² Výzkum raně novověkých festivit se dostal v českém prostředí do popředí zájmu v devadesátých letech 20. století, ovšem první zmínkou o potřebě výzkumu v této oblasti je práce Miloš ŠTĚDRŮN – Josef VÁLKA, *Svátky a slavnosti v dějinách kultury*, OM 18, 1986, s. 289-297. V českém prostředí Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech v raném novověku*, České Budějovice 2000 (= OH 8), v širších souvislostech V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 130-173; Pavel MAREK, *Ceremoniál jako zrcadlo hierarchického uspořádání císařského dvora Ferdinanda II.*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr*, České Budějovice 2002 (= OH 10), s. 371-396; Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, zde s. 68-96

³ 18. července 1552 - 20. ledna 1612

⁴ Stavovské holdování představili Lynne HELLER – Karl VOCELKA, *Die Lebenswelt der Habsburger. Kultur und Mentalitätsgeschichte einer Familie*, Graz-Wien-Köln 1997, s. 180-182.

⁵ Základní východiska problematiky shrnuje Winfried DOTZAUER, *Die Ankunft des Herrschers. Der Fürstliche „Einzug“ in die Stadt (bis zum Ende des Alten Reichs)*, Archiv für Kulturgeschichte 55, 1973, s. 245-288; Habsburské vjezdy představili také L. HELLER – K. VOCELKA, *Die Lebenswelt*, s. 201-204.

⁶ František KAMENÍČEK, *Zemské sněmy a sjezdy moravské I.*, Praha 1900, s. 18.

⁷ Obsahuje sepsané moravské zemské právo. Karel Josef DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmana Markrabství moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starobyklých a práv Markrabství moravského*, Brno 1858. K literatuře z právních dějin Moravy blíže František KAMENÍČEK, *Zemské sněmy a sjezdy moravské I-III*, Praha 1900-1905.

odehrává tradiční rituál odevzdání hejtmanského úřadu. Panské osazenstvo má možnost potvrdit hejtmana stávajícího, nebo zvolit nového, ten pak spravuje zemi do příjezdu následníka trůnu.⁸ K panovníkovi měli moravští stavové vyslat poselstvo s prosbou, aby se ujal vlády za zemřelého otce. Zároveň mu předložili práva a zemské svobody a pozvali ho na určitou dobu do Brna nebo Olomouce,⁹ kde měl přijmout hold a oficiálně se tak stát pánem na Moravě.¹⁰ Takový starobylý rituál musel být uskutečněn ve všech přivtělených zemích habsburské monarchie.

1.1 Metodologická východiska

Symbolická komunikace jako způsob kladení otázek spočívá v odhalování symbolů, jejichž významy něco sdělují.¹¹ Lidé mezi sebou komunikovali, čímž navazovali kontakty do svého sociálního prostředí. Když je dorozumívání mezi jednotlivými subjekty komunikačního vztahu řízeno osobami, hovoří se o komunikaci personální.¹² Kromě základního prostředku této komunikace, řeči, existuje ještě skupina prostředků neverbálních, které ovšem mají hluboký významový charakter.¹³ Je to gesto,¹⁴ které je zprostředkováváno „řečí těla“ ve smyslu těla, které vyjadřuje „pohyby duše“.¹⁵ Gestům byla přisuzována velká důležitost. Lidé znali jejich význam a dokázali si je vykládat.¹⁶ Tento fakt dokládá i řada středověkých prací týkajících se výkladu symboliky gest. Nejprve zájem směřoval k liturgii.¹⁷ Při studiu gest je nutné brát v úvahu i podmínky, ve kterých byla užívána. Je to prostor, kde gesto vznikalo, a okolnosti jeho užití, tedy kdo ho vytvářel a kdo ho přijímal. Ohled je brán i na účastníky

---

⁸ K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*, s. 2.

⁹ Ferdinand I. potvrzuje Olomouc druhým hlavním městem Markrabství moravského. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 93.

¹⁰ Srov. TAMTÉŽ; též K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*, s. 6-7.

¹¹ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 496-497.

¹² Zdeněk VYBÍRAL, *Stavovství a dějiny moci v Českých zemích na prahu novověku*, ČČH 99, 2001, s. 725-759, zde s. 753.

¹³ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 493.

¹⁴ Roste zájem o symboliku vyjádřenou gestem a o psychologii gesta. Průkopníkem v tomto směru Jacques LE GOFF – Jean-Claude SCHMITT, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002, s. 777-788; Jacques LE GOFF, *Kultura středověké Evropy*, Praha 2005, s. 413 - 479, zde s. 476 - 477; Jean-Claude SCHMITT, *Svět středověkých gest*, Praha 2004; Praktická existence gesta a tělesná kontrola těla Baldassare CASTIGLIONE, *Dvořan*, Praha 1978 (překlad Adolf FELIX); Norbert ELIAS, *O procesu civilizace I. Proměny chování ve světských vyšších vrstvách Západu*, Praha 2007; TÝŽ, *O procesu civilizace II.*, Praha 2007.

¹⁵ J.-C. SCHMITT, *Svět*, s. 30.

¹⁶ Peter BURKE, *Jazyk gesta v raně novověké Itálii*, in: TÝŽ (ed.), *Variety kulturních dějin*, Brno 2006, s. 67-68.

¹⁷ Srov. J.-C. SCHMITT, *Svět*, s. 89.

sdělovacího aktu, na které význam gest nebyl primárně namířen.¹⁸ Gesto nemuselo být jasné srozumitelné, neboť bylo pochopitelné jen pro zasvěcené objekty.¹⁹

Komunikace apersonální probíhá prostřednictvím zástupných symbolů.²⁰ Symbol mohl být nápis, obraz, barvy či zvuk.²¹ Tyto znaky mohly obsahovat další řadu symbolů, odkazujících nepřímo na vlastnosti, osoby, události nebo činy v konkrétní podobě. Symbol je účelně vytvořený prostředek komunikace. Při jeho přijímání je zapojeno více smyslů, které ale mají zprostředkovat stejný závěr. Zkoumání takové komunikace přibližuje svět raně novověkého člověka a pomáhá ho chápat.²² Naznačuje a vizualizuje společenský systém hodnot založený na sebe prezentaci.²³ Symbolická komunikace nacházela příležitost k uplatnění v raně novověkých rituálech.²⁴ Rituál měl jasné stanovenou podobu; užívalo se formalizovaných gest a symbolů a zavazovalo účastníky k očekávanému chování.²⁵

Já se pokusím na základě badatelského východiska symbolické komunikace podrobit interpretaci dobový záznam o přijetí císaře Rudolfa II. za pána země na Moravě v roce 1577, který učinil moravský šlechtic Smil Osovský z Doubravice.²⁶ Pramen je uložen v Moravském zemském archivu v Brně v Cerroniho sbírce pod názvem: „*Znamená se jistá a pravdivá zvěst, co jest se při času svatého Jana Křtitele Páně v městě Olomouci dalo, když Jeho Milost císař Římský Rudolf toho jména druhý za Pána země Moravský léta Páně 1577 přijat jest*“.²⁷ Rukopis byl také označen za Deník z roku 1577.²⁸ Pozornost bude zaměřena na symboliku skrytou v jednání účastníků olomouckého ceremoniálu a na užité umělecky ztvárněné

---

¹⁸ TAMTÉŽ, s. 22.

¹⁹ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 500.

²⁰ Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 753.

²¹ Srov. B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 500.

²² TAMTÉŽ, s. 492.

²³ TAMTÉŽ, s. 496.

²⁴ TAMTÉŽ, s. 501.

²⁵ Jiří PEŠEK, *Slavnost jako téma dějepisného zkoumání*, in: TÝŽ (ed.), *Pražské slavnosti a velké výstavy. Sborník příspěvků z konferencí Archivu hl. m. Prahy 1989 a 1991*, Praha 1995 (= DP 12). Obecně Arnold Van GENNEP, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1997; Victor TURNER, *Průběh rituálu*, Brno 2004. V českém prostředí především práce Pavel KRÁL, *Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických rituálů v druhé polovině 16. a první polovině 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii*, s. 439-456; TÝŽ, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004 (= MH IV); Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, zde s. 104-118.

²⁶ K osobě Smila Osovského z Doubravice srov. níže, podkapitola Prameny a literatura.

²⁷ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA), Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst co jest se při času svatého Jana Křtitele Páně v městě Olomouci dalo když Jeho Milost císař Římský Rudolf toho jména druhý za Pána země Moravský léta Páně 1577 přijat jest*, s. 7-20. Pro citaci česky a latinsky psaných archivních pramenů jsem zvolila transkripční přístup. Text je oddělen uvozovkami a je psán kurzívou. Nečitelný nebo vynechaný text jsem v práci označila hranatými závorkami.

²⁸ František Josef RYPÁČEK, *Paměti Smila II. Osovského z Doubravice a na Třebíči*, in: Třicátý program c. k. Českého vyššího gymnasia v Brně na konci školního roku 1896-1897, Brno 1897, s. 5. V celé práci bude pracováno názvem Deník z roku 1577 nebo jen Deník především kvůli jasnější a srozumitelnější orientaci v označení pramene.

symboly jako byla výtvarně propracovaná výzdoba slavnosti či oslavná báseň složená pro císaře Rudolfa II. olomouckými jezuity. Koncept symbolické komunikace, z kterého předkládaná práce vychází, zpracovala Barbara Stollberg-Rilinger.²⁹ Ta se ve své studii opírá o teoretická východiska fenomenologie, kulturní antropologie, sociologie a etnologie.³⁰ Také odkazuje k sociologickým východiskům Maxe Webera, který hodnotí symbol jako předpoklad všech sociálních vztahů.³¹ Z jednotlivých prací, které již uplatňují tuto metodologickou koncepci, jsou sledovány především práce Václava Bůžka³² a Zdeňka Vybírala.³³

V souhrnu prostředků a pracovních postupů nechybí metodické východisko historické antropologie,³⁴ která se začala výrazněji uplatňovat v polovině devadesátých let minulého století.³⁵ Staví se proti konceptu dějin pozitivistického typu se zaměřením na „velké dějiny“ s vyloučením člověka jako základního činitele v dějinách. Historická antropologie je postavena na subjektivní zkušenosti individua. Do středu historického bádání se dostává člověk a jeho svěbytnost podmíněná kulturní a sociální rolí ve společnosti. Zde je konfrontován s nepřeborným množstvím sociálních vztahů a vlivů jejich struktur.³⁶ Cílem přístupu je analýza zvláštnosti lidského konání. Historická antropologie staví zvláště na pramenech osobní povahy, z kterých se dá rekonstruovat proces subjektivního osvojování objektivních skutečností.³⁷ Tak tomu je i v případě předkládané práce, která vychází z osobního zápisu Smila Osovského z Doubravice. Ten se stal pozorovatelem při velkolepé demonstraci majestátu Rudolfa II. a zároveň očitým svědkem střetu dvou rozdílně smýšlejících mentalit.³⁸ Proto východiska historické antropologie a symbolické komunikace doplňuje analýza, která vychází ze studia dějin mentalit.³⁹ Kolektivní smýšlení se určitým způsobem projevovalo v sociálních vztazích. Chování vycházející z kolektivní mentality bude

---

²⁹ Koncept symbolické komunikace je zpracován ve studii B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*.

³⁰ Srov. TAMTÉŽ, s. 490.

³¹ TAMTÉŽ, s. 491.

³² V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*.

³³ Například Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*; TÝŽ, *Stavovství*.

³⁴ Historicko antropologický přístup k dějinám zpracoval Richard Van DÜLMEN, *Historická antropologie*, Praha 2002.

³⁵ Srov. BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= OH 7), s. 5-28, zde s. 6-7.

³⁶ Zájem o to, jak lidé vnímají různé struktury společnosti. Například, přírodu, společnost, tradici, kulturní aspekty, práci, vrchnost, apod. R. van DÜLMEN, *Historická antropologie*, s. 11-13, 39-42.

³⁷ TAMTÉŽ, s. 11, 13.

³⁸ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 8-9.

³⁹ Mentalita je forma všech poznatelných stránek života, které tvoří kolektivní vědomí struktury. Blíže Jaroslav MAREK – František ŠMAHEL, *Škola Annales v zrcadle českého dějepisectví*, ČČH 97, 1999, s. 1-18.

přiblíženo v interpretační části práce, neboť symbolické jednání je srozumitelné teprve na pozadí kolektivního systému hodnot.⁴⁰

---

⁴⁰ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 498.

1.2 *Prameny a literatura*

Jako podklad pro interpretaci symbolické komunikace je v práci využit Deník o příjezdu Rudolfa II. do Olomouce z roku 1577, v němž byla Smilem Osovský z Doubravice celá událost detailně popsána.⁴¹ Osovský byl příslušníkem panského rodu a působil u moravského zemského soudu. Jeho významným počinem, který v současnosti velkou měrou přispívá k bádání o Moravě druhé poloviny 16. století, bylo zaznamenávání pŕuhonŕ a nálezŕ z činnosti zemského soudu označovaných jako „paměti“. Dal je zapisovat od roku 1575. Vznikl tak celý komplex zpráv, který je označován jako Codex Dubravicianus.⁴² V roce 1597 byl jmenován místodržícím nejvyššího komornictví a v letech 1602-1604 místodržícím nejvyššího sudího v zemském soudu. Smil Osovský byl majitelem třeblíckého panství. Zde po celou dobu své vlády podporoval Jednotu bratrskou a sám byl bratrského vyznání.⁴³

Deník z roku 1577 byl napsán česky a latinsky na 13 stranách.⁴⁴ Zaznamenán je slavnostní vjezd císaře, jeho uvítání šlechtickým a duchovním stavem a přijetí holdu. Závěrem se autor zmínil o sněmu, který se konal následně po skončení všech slavnostních rituálŕ. Deník byl již v minulosti badatelsky využit především pro dokreslení dějin Moravy druhé poloviny 16. století.⁴⁵

Jako komparativní pramen pro popis symbolické výzdoby vjezd Rudolfa II. do Olomouce byl použit italsky psaný dopis papežského nuncia adresovaný státnímu sekretáři z 29. června 1577.⁴⁶ V práci je zohledněna řada dalších pramenŕ, které jsou většinou zpřístupněny formou edice v dílčích pracích.⁴⁷ O události pobytu císaře v Olomouci roku 1577 neexistuje mnoho záznamŕ v dobových kronikách. Zmínku obsahuje kronika sestavená Bedou Dudíkem, která zpřístupňuje záznamy řady kronikářŕ v průběhu několika století.⁴⁸ Pro

⁴¹ Rudolf FIŠER – Eva NOVÁČKOVÁ – Jiří UHLÍŘ, *Třebíč. Dějiny města*, Brno 1978, s. 78 - 80.

⁴² MZA v Brně, G 12, *Codex Dubravicianus*, sign. 930.

⁴³ R. FIŠER – E. NOVÁČKOVÁ – J. UHLÍŘ, *Třebíč*, s. 78 - 80.

⁴⁴ Srov. pozn. 27, 28.

⁴⁵ Prvními dějepisci, kteří Deník z roku 1577 využili pro své práce byli Vincent BRANDL, *Kterak král Rudolf II. I. 1577 v Olomouci za pána země Moravské uvítán byl*, Obzor III, č. 8, Brno 1980; František KAMENÍČEK, *Císař Rudolf II. na Moravě roku 1577*, in: Sborník dějepisných prací bývalých žákŕ Dra. Václava Vladivoje Tomka vydaný na památku odchodu jeho z univerzity Klubem historickým v Praze, Praha 1888; F. RYPÁČEK, *Paměti Smila II.*

⁴⁶ Dopis otiskl Bohumil Navrátil v práci B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké 1576-1579 a volba Stanislava Pavlovského*, Praha 1909, s. 255-256.

⁴⁷ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu V. 1577-1580*, Praha 1887, s. 9-10, 14-19, 49-50, 79, 121-123, 136-139; F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 389-390, 655-657; TÝŽ, *Zemské sněmy a sjezdy moravské III*, Praha 1905, s. 655-657; TÝŽ, *Císař Rudolf II.*, s. 48-57; B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 250-260. K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*.

⁴⁸ Josef PRUCEK, *Olomoucká souhrnná kronika z let 1432-1656 sestavená B. Dudíkem*, in: OAO 1980, Olomouc 1981, s. 163-168.

tuto práci je podstatný záznam učiněný Janem Jiřím Středovským, který zachytil léta 1432-1601.⁴⁹

Jelikož se téma práce v první řadě dotýká osoby Rudolfa II.,⁵⁰ je vhodné uvést díla, která byla použita pro vytvoření širších souvislostí. Jednou z nejzdařilejších syntetických prací věnovaných Rudolfovi II. je jeho životopisná charakteristika z pera Josefa Janáčka.⁵¹ Podobně je obsáhlou sondou do světa melancholického císaře práce Roberta J. W. Evanse.⁵² Kulturně historický význam této práce, jež pomáhá pochopit osobnost Rudolfa II., lze spatřit především v kapitolách, které se věnují umění a uměleckému prostředí rudolfínského dvora. Pro pochopení kulturních a politických dějin 16. století se nabízí syntetizující práce téhož autora *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*.⁵³ Dějiny Moravy na prahu novověku čtivě zpracoval a z různých aspektů doby zmapoval Josef Válka.⁵⁴

Jedním ze základních témat této práce je slavnostní vjezd jako ceremoniál. Hlavní východiska pro tuto problematiku shrnuje studie Winfrieda Dotzauera.⁵⁵ Pro přesnější interpretaci symbolické komunikace vjezdu Rudolfa II. do Olomouce 1577 je užito obrazově symbolických slovníků Jamese Halla⁵⁶ a Manfreda Lurkera.⁵⁷

Tématu korunovační cesty Rudolfa II. do Lužice, Slezska⁵⁸ a na Moravu v roce 1577 jako první věnovali pozornost František Kameníček⁵⁹ a Vincent Brandl.⁶⁰ Zatím nejširšího zpracování se mu dostalo od Bohumila Navrátila. Jeho práce se z větší části věnuje době

---

⁴⁹ Záznam z 10. 7. 1577 od J. J. Středovského: „*Ve středu po sv. Janu (29/12) zvolen císařem král Rudolf II. (správně 12/10 1576). Se svými bratry Matyášem, Maxmiliánem a s mnoha šlechtici zavítal do Olomouce. Radní jim vyšli vstříc až do Chválkovic. Zůstali (potom v Olomouci) 14 dnů a ve středu po sv. Markétě (10/7) odjeli do Prostějova. Někteří chtěli císaři odevzdat žádost, aby své děti mohli vychovat v augšpurském vyznání, ale pan z Pernštejna jim v tom zabránil.*“ Olomoucká souhrnná kronika z let 1432-1656 sestavená Bédou Dudíkem, překlad J. Prucek, 1980-1983.

⁵⁰ Zájem českých historiků o osobu Rudolfa II. a jeho dobu je poměrně značná, například Josef JANÁČEK, *Rudolf II. a jeho doba*; TÝŽ, *Pád Rudolfa II.*, Praha 1973; Karel KROFTA, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909; Vlastimil KYBAL, *Jindřich IV. a Rudolf II. Dvě studie o zahraniční politice Francie a domu rakouského v letech 1592 až 1610*, Věstník KČSN 1907; Jan Bedřich NOVÁK, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935; Josef POLIŠENSKÝ, *Doba Rudolfa II.*, Praha 1941; Zahraniční historiografie věnovaná Rudolfovi II. výběrově Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997; Karl VOCELKA, *Die politishce Propaganda*; TÝŽ, *Rudolf II. und seine Zeit*, Köln-Wien 1984.

⁵¹ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*

⁵² R. J. W. EVANS, *Rudolf II.*

⁵³ TÝŽ, *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*, Praha 2003.

⁵⁴ Josef VÁLKA, *Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka*, Brno 1995 (= Vlastivěda moravská. Země a lid, nová řada, svazek 6), Brno 1995.

⁵⁵ W. DOTZEUER, *Die Ankunft*; Srov. též L. HELLER – K. VOCELKA, *Die Lebenswelt*, s. 201-204.

⁵⁶ James HALL, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.

⁵⁷ Manfred LURKER, *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha 1999.

⁵⁸ Vjezd do Vratislavy a holdy slezských stavů bez podrobnějšího symbolického rozboru popisuje práce Mlada HOLÁ – Martin HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, *Holdovací cesta Rudolfa II. do Vratislavy v roce 1577*, in: *Per saecula ad tempora nostra*, Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, Praha 2007, s. 284-295.

⁵⁹ F. KAMENÍČEK, *Císař Rudolf II.*

⁶⁰ V. BRANDL, *Kterak král Rudolf II.*

episkopátu olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského,⁶¹ ale zahrnuje i období biskupa Jana Mezouna Telečského, jehož osobou se práce také zabývá. Kniha rozkrývá velmi podrobně spor mezi ním a nekatolickými moravskými stavy, což umožňuje čtenáři zasadit spornou situaci do širších náboženských souvislostí. Význam Navrátilovy monografie je velký i z toho hlediska, že slouží jako citační zdroj pro práce s různou tematikou, které se věnují událostem na Moravě v roce 1577 přímo nebo jen okrajově.⁶² Důležitou edicí, která při zpracovávání dějin Moravy v raném novověku nemůže být opomenuta, jsou několikavazkové Zemské sněmy a sjezdy moravské historika Františka Kameníčka.⁶³ Zajímavý pohled na dané období nabízí Ondřej Jakubec.⁶⁴ V jiných monografiích, které se věnují sledovanému období, se objevují o pobytu Rudolfa II. na Moravě spíše jen zmínky.⁶⁵ Korunovační cesta Rudolfa II. po přivtělených zemích habsburské monarchie byla ukončena ve Vídni 18. července 1577.⁶⁶ Slavnostnímu vjezdu do říšské metropole je věnována větší pozornost hlavně díky rozsáhlé práci Karla Vocelky *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II.*⁶⁷

Holdovací cesta Rudolfa II. do Olomouce v roce 1577 vyvolává řadu otázek. Předně je možné hledat symboliku v popsané vizuální podobě slavnosti. Bude interpretován obsah jednotlivých symbolů a zkoumána jejich komunikační funkce. Předkládaná práce řeší také otázku, jaká politická a symbolická role byla přisuzována ceremoniálu vjezdu a holdování na prahu novověku. Šestnácté století jako období reformace a protireformace vede k zamyšlení, jak zásadní vliv mělo vyznání v nábožensky rozděleném moravském prostředí. Poslední otázka, na kterou je v práci hledána odpověď, se zaměřuje na podobu rituálu.⁶⁸ Kopíroval přesně danou podobu zanesenou pro tyto účely v souboru kodifikovaného zemského práva? Pokud ne, jak vnímali účastníci nezvyklou situaci?

---

⁶¹ Episkopát 1579-1599.

⁶² Například Ondřej JAKUBEC, *Kulturní prostředí a mecenáš olomouckých biskupů pořídkenské doby*, Olomouc 2003; Jaroslav PÁNEK, *Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1579 až 1582 a jejich úloha počátků rekatolizace Moravy)*, ČMM 113, 1994, s. 35-48; TÝŽ, *Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský a česká šlechta*, OAO, 1989, s. 35-58; J. VÁLKA, *Dějiny Moravy*; J. JANÁČEK, *Rudolf II.*

⁶³ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I- III.*

⁶⁴ O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí.*

⁶⁵ Například Václav NEŠPOR, *Dějiny města Olomouce*, Brno 1936, s. 33-34; J. VÁLKA, *Dějiny Moravy*, s. 31; O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 57; J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 179; Václav Vladivoj TOMEK, *Dějepis města Prahy XII.*, Praha 1901.

⁶⁶ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 180.

⁶⁷ K. VOCELKA, *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. (1576-1612)*, Wien 1981.

⁶⁸ K tomu srov. pozn. 5.

2 Cesta císaře Rudolfa II. do Olomouce

Český král nastupoval vládu v českých zemích tak, že byl do zemí Koruny české slavně uveden a v jednotlivých hlavních městech velkolepě přivítán. Návštěva byla spojena s potvrzením práv a zemských svobod jednotlivým stavům. Následně bylo novému panovníkovi od stavů holdováno.⁶⁹

2.1 Rudolf II. na cestě z Řezna do Prahy a spor o svobodu víry mezi olomouckým biskupem a moravskými stavy

Dne 12. října 1576 zemřel v Řezně císař Maxmilián II.⁷⁰ Okamžitě začala probíhat korespondence mezi Rudolfem II. a českou zemskou obcí o tom, jak zemi spravovat do oficiálního převzetí vlády v zemi.⁷¹ Bylo jasné, že nastupující král podle tradice a práva v co nejbližší době přijede postupně do všech hlavních měst zemí habsburské monarchie přijmout hold od stavů, a tím legitimizovat svůj nástup na trůn.⁷² Po smrti vladaře měl být v Markrabství podle zemské ústavy svolán sněm do Brna,⁷³ aby byly vyřízeny povinnosti související s nástupem nového panovníka.⁷⁴ Zemským hejtmanem Zdeňkem Lvem z Rožmitálu a na Hrutovicích⁷⁵ byl svolán na listopad 1576. Na sněmu byla projednávána stavovská petice adresovaná Rudolfovi II.⁷⁶ a bylo zvoleno poselstvo,⁷⁷ které petici císaři

⁶⁹ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 92.

⁷⁰ Pohřeb se konal se dne 22. března. Celý ceremoniál je podrobně popsán v práci J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 165-189; stručněji V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 275-280; Nejspolehlivějším pramenem, který popisuje pohřeb Maxmiliána II., Jaroslav KOLÁR (ed.), *Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tří českých králů. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*, Praha 1987, s. 173-177.

⁷¹ *Sněmy české V*, s. 9, 10, 14, 17-18.

⁷² Srov. B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 504; též Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, s. 97. Jednání o přijetí Rudolfa II. za českého krále probíhalo na zemském sněmu během srpna a září roku 1575. Sněm předně řešil požadavek náboženské svobody, který vzešel od české stavovské obce. Po náročných jednáních, která byla přerušována Maxmiliánovými zdravotními problémy, došly obě strany kompromisu. Maxmilián II. dal ústní souhlas, který vešel do povědomí jako Česká konfese, k tomu, že protestantská vyznání nebudou potlačována násilně. Za tento ústupek měl sněm zvolit z kandidátů na český trůn již korunovaného uherského krále a nástupce Maxmiliána II. Rudolfa. Korunovace byla stanovena na den 22. září 1575. Brzy poté měl být Rudolf na sjezdu kurfiřtů v Řezně zvolen římským králem, proto byla holdovací cesta po přivtělených zemích habsburské monarchie odložena. Srov. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 137-150.

⁷³ K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*, s. 10-11.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 2.

⁷⁵ Zdeňk Lev z Rožmitálu, zemský hejtman v letech 1573-1578.

⁷⁶ Obsahovala náležitosti spojené s císařskou cestou na Moravu, podobu práv a svobod země moravské schvalované císařem při holdovacím ceremonálu.

⁷⁷ Poselstva se účastnili za panský stav nejvyšší moravský sudí Znata z Lomnice a na Říčanech, Zdeňk Říčanský Kavka z Říčan, Ludvík Meziříčský z Lomnice, Bedřich ze Žerotína. Stav duchovní v poselstvu reprezentovali Velehradský opat Jakub Bilský, Záborský opat Kašpar. Za rytíře byl přítomen nejvyšší hofrychtář Bohuš Kokorský z Kokor, za vладыky Bernart Drnovský z Drnovic, Jiří Zahradský ze Zahradek, Šebor Pražma z Bílkova. Města zastupoval Mandryk Opatrný, Václav Edlman z Olomouce a Matěj Šorm z Brna. F. KAMENÍČEK, *Císař Rudolf II.*, s. 48.

doručí. Moravská šlechta byla nábožensky heterogenní a podstatná část panského stavu se hlásila k augšpurské konfesi a Jednotě bratrské.⁷⁸ Záměrem nekatolické šlechty v bodech petice k panovníkovi bylo rozšíření a přizpůsobení náboženství skutečnému stavu vyznání v zemi. Odkazovali se na petice adresované Ferdinandovi I.⁷⁹ a Maxmiliánovi II.,⁸⁰ které také obsahovaly požadavky na náboženskou svobodu. Jejich žádost se ale zásadně lišila v tom, že požadovali vložení dodatku, který by protestantům a Jednotě bratrské dával úplnou svobodu vyznání.⁸¹ Jelikož za panský stav v zemském sněmu zasedal i olomoucký biskup, neobešel se tento pokus bez odezvy.⁸² Zde leží počátek sporu moravských stavů s olomouckým biskupem Janem Mezounem Telečským.⁸³ Výsledkem názorového střetu bylo biskupovo odmítnutí připojit k petici svůj podpis a pečeť.⁸⁴ Jeho rozhodnutí mohlo změnit pouze to, že by byl bod o náboženství zcela vypuštěn. K tomu však nedošlo a sněm rozhodl, že Mezoun se poselstva k císaři účastnit nebude.⁸⁵ Biskupův podpis byl ale podstatnou administrativní náležitostí, kterou petice měla obsahovat, a proto účastníci sněmu podepsali biskupa sami.⁸⁶

Přestože byla větší část moravské šlechty nekatolická, nejvyšší úřady v zemi zastávali katolíci.⁸⁷ Právě ty Mezoun získal ve sporu na svoji stranu. Především podkomoří Markrabství moravského Hanuš Haugvic z Biskupic podporoval biskupovy snahy hájit katolickou víru ve veřejných věcech a vzhledem k tomu, že za ním stál početný zástup „pánů a přátel“,⁸⁸ mohl ve vzniklé sporné situaci nabídnout svůj nemalý vliv. Jeho zájem spočinul na osobnosti zastávající jeden z nejvyšších úřadů v zemi – na nejvyšším kancléři Království

---

⁷⁸ Srov. J. VÁLKA, *Dějiny Moravy*, s. 48-49. K bratřím se hlásili například nejvyšší maršálek Království českého Čeněk z Lipé, nejvyšší sudí Markrabství moravského Znata z Lomnice, Bedřich ze Žerotína, Jan Starší ze Žerotína, Jan z Boskovic, Smil Osovský z Doubravice, Krajíř z Krajku. Augšpurskou konfesi vyznávali Hynek Bruntálský, Ludvík Mezeřícký z Lomnice. Neurčeného protestantského vyznání byl Jetřich z Kunovic. B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 2-4.

⁷⁹ Petice zaslaná Ferdinandovi roku 1526. *Sněmy české I*, Praha 1877, s. 93.

⁸⁰ Petice zaslaná Maxmiliánovi roku 1563. MZA Brno, Stavovské rukopisy, *Památky sněmovní II*, fol. 205^v-206.

⁸¹ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 2, 10-11.

⁸² Na Moravě po husitském období v českých zemích duchovní stav zůstává. K tomu srov. Jaroslav PÁNEK, *Stavovství v předbělohorské době*, FHB 6, 1984, s. 163-218.

⁸³ Jen Mezoun z Telče byl neurozeného původu. Biskupský úřad zastával v letech 1576-1578. K jeho osobě O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*, s. 56-58; Dále k osobnosti Jana Mezouna jen okrajově srov. J. VÁLKA, *Dějiny Moravy*, s. 31, 50.

⁸⁴ Biskup olomoucký měl pečeti na prvním místě vše, co bylo odesíláno králi jménem celého Markrabství. Tato pravomoc je zanesena v Tovačovské knize kodifikovaného zemského práva. K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*.

⁸⁵ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 7.

⁸⁶ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy II*, s. 317-318.

⁸⁷ K tomu srov. J. VÁLKA, *Dějiny Moravy*, s. 48-49. Katolíky byli v panském stavu pouze zemský hejtman Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší komorník Zachariáš z Hradce a podkomoří Markrabství moravského Hanuš Haugvic z Biskupic. B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 2-4.

⁸⁸ K tomu blíže Václav BŮŽEK, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, ČČH 100, 2002, s. 229-264.

českého Vratislavovi z Pernštejna.⁸⁹ Spojovala je nejen stejná politická přesvědčení, ale také obchody. Nejsilnější společnou politickou snahou byla eliminace bratrské šlechty v zemských úřadech a snaha o snížení jejího politického vlivu.⁹⁰ Vratislav z Pernštejna doprovázel císaře Rudolfa II. již od listopadu 1576. Císařský dvůr se tehdy nacházel v Řezně.⁹¹ Odtud již Pernštejn pokračoval s dvorem do Lince, kam bylo vysláno i poselstvo moravských stavů. Na politický vliv nejvyššího kancléře spoléhal katolický tábor nejen na Moravě. Již brzy po konfliktu na listopadovém sněmu v Brně obdržel Pernštejn list od pražského arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice. Ten požádal kancléře, aby byla celá situace konzultována se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, který jako zemský hejtman znal poměry v Markrabství. Pernštejn však ve své odpovědi pouze přislíbil, že se pokusí při setkání v Linci s nekatolickou moravskou šlechtou vyjednávat o změně stanoviska.⁹² Dalším upozorněním směřujícím k Pernštejnovi byl dopis Vavřince Maggia.⁹³ Psaní obsahovalo rady, jak jednat s moravským poselstvem a návrh jednání s podkomořím Hanušem Haugvicem, který by mu mohl být nápomocný. Tato výměna dopisů však měla být podle Maggia utajena, aby nedošlo ke vzniku podezření mezi moravskými stavy a aby toto podezření nepadlo na místní jezuity.⁹⁴

Ve výčtu osob, které byly na sporu o svobodu víry nějakým způsobem zainteresovány nesmí chybět osobnost Jana Delfina. Zastával funkci papežského nuncia již na dvoře císaře Maxmiliána II. a udržel si svojí pozici do doby vlády Rudolfa II.⁹⁵ Delfino informoval především státního sekretáře Tolomea Galliho.⁹⁶ List ze dne 29. června 1577 líčí neshody o náboženském požadavku moravských stavů, panovníkova stanoviska a současně také popisuje samotný slavnostní vjezd Rudolfa II.⁹⁷

---

⁸⁹ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 24; Vratislav z Pernštejna a rekatolizace na Moravě Jaroslav PÁNEK, *Biskup a kancléř*, s. 35-48; K osobnosti Vratislava z Pernštejna srov. Petr VOREL, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, s. 227-259.

⁹⁰ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 20-23.

⁹¹ K tehdejšímu pobytu císařského dvora v Řezně srov. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 166.

⁹² B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 15, s. 26, pozn. 1.

⁹³ Vavřinec či Lorenzo Maggio byl zpovědníkem císařovny Marie Španělské, manželky Maxmiliána II. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 180. Byl představeným jezuitské provincie rakouské, kam byla zahrnuta i Morava. K rakouskému obvodu patřila již od počátku působení jezuitského řádu u nás. Maggio stál v čele rakouské provincie od roku 1566. Byl v úctě i za vlády Maxmiliána II. Podporoval Jana Mezouna. B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 26-27

⁹⁴ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 250-251.

⁹⁵ Poskytoval zprávy o dvoře a o náboženských záležitostech. Současně se snažil co nejvíce podporovat katolicismus, proto se takový spor o svobodu víry na Moravě neobešel bez jeho zásahu. B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 30-31. Byl pověřen papežem Piem V. - Michele Ghislieri (1504-1572). Papežem od roku 1566. Autor římského katechismu z roku 1566. Jeho silnou oporou byla po Tridentském koncilu inkvizice. Blíže August FRANZEN, *Malé církevní dějiny*, Praha 1992, s. 220-230.

⁹⁶ Státní sekretář Tolomeo Galli zvaný Como.

⁹⁷ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 252-256.

V Linci se k císařskému dvoru připojili předem obeslaní nejvyšší zemští úředníci, aby byly projednány náležitosti spojené s převzetím vlády v zemi a mohli se připojit k doprovodu těla zesnulého Maxmiliána II. do Prahy.⁹⁸ V první řadě si Rudolf II. osobně dopisem vyžádal účast nejvyššího purkrabího Království českého Viléma z Rožmberka.⁹⁹ Prameny podávají svědectví o tom, že zde Rožmberk císaři zdůraznil důležitost podniknout holdovací cestu do Markrabství moravského.¹⁰⁰ Na cestě do Lince bylo i moravské poselstvo, ale bylo vyrozuměno, že audience u panovníka jim bude poskytnuta až v Praze.¹⁰¹ Na cestu do české metropole se připravoval i císař. Již koncem listopadu vyslal svého komorníka Jana Poppa¹⁰² do Prahy napřed, aby se postaral o vše potřebné ohledně pobytu. Předpokládaný příjezd byl stanoven na 23. prosince. Cesta vedla přes Český Krumlov,¹⁰³ kde 15. prosince císařský dvůr hostil Vilém z Rožmberka. Uvítání se účastnil i jeho bratr Petr Vok z Rožmberka a „*mnoho poctivých pánů a přátel*“, aby přivítání bylo co nejuctivější.¹⁰⁴ V Praze se císař objevil na Štědrý den roku 1577.¹⁰⁵ Režii vjezdu do města pověřil císař Viléma z Rožmberka a další nejvyšší úředníky. Plně nechal na jejich vůli, jakým způsobem bude před branami města uvítán. Přesto kladl podmínku, aby se ceremoniál obešel bez bujarých oslav, hřmotu a veselí, aby nebyla zneuctěna památka jeho nedávno zesnulého otce.¹⁰⁶

Před audiencí moravského poselstva u císaře se mezi účastníky vynořily obavy z reakce panovníka na nepřipojení biskupské pečeti na petici.¹⁰⁷ Jejich strach nebyl neopodstatněný. Nemalý vliv na tom měl nuncius Jan Delfino, který s císařem vedl jednání o nevhodném chování moravských stavů. Císař na jeho podnět reagoval prohlášením, že nebude souhlasit s žádnými novotami v náboženských záležitostech.¹⁰⁸ Přesto nebyla celá

---

⁹⁸ Jaroslav PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I*, Praha 1985, s. 282.

⁹⁹ *Sněmy české V*, s. 18.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 26.

¹⁰¹ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 23-24.

¹⁰² Nebo také Hans Popp. Popp byl Rudolfovým oblíbeným služebníkem. Byl nízkého původu, ale postupně se vypracoval ke komornické funkci a získal si císařovu důvěru. Měl pravomoc řešit významné a závažné záležitosti, které spadaly do kompetence císařského tajemníka. Jeho organizační schopnosti mohl Rudolf II. ocenit i při přípravách pohřbu Maxmiliána II. v Praze na počátku roku 1577. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 170, 172.

¹⁰³ Pohřební průvod s tělem Maxmiliána II. postupoval z Českého Krumlova přes České Budějovice, Soběslav (Vilém z Rožmberka oznamuje Petru Vokovi z Rožmberka, že průvod s mrtvým císařem Maxmiliánem II. pojedje z Lince do Prahy a bude přenocovat v Soběslavi, a žádá jej o zařízení potřebných věcí. Leden 1577. Státní oblastní archiv Třeboň [dále jen SOA Třeboň], Historica Třeboň, sign. 4978), Miličín, Benešov a Jesenici. V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 269.

¹⁰⁴ J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 283.

¹⁰⁵ V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 268-269.

¹⁰⁶ *Sněmy české V*, s. 33-34; V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 269.

¹⁰⁷ Audience se konala 13. ledna 1577. B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 32, pozn. 2.

¹⁰⁸ Delfino Comovi 4. ledna 1577: „(...) *et havendone io parlato con la M^{ta} S., dopo haver commendato il vescovo, mi promesse di non lasciar seguir alcuna novità.*“ Citováno podle B. Navrátila, *Biskupství olomoucké*, s. 32, pozn. 1.

situace pro Rudolfa II. příjemná, a to už z toho hlediska, že musel řešit tak vážnou otázku ještě před vlastním přijetím za pána země v Markrabství moravském.¹⁰⁹ Zástupci nekatolické moravské šlechty ze svých řad vyvolili posla, který měl za úkol se ještě naposledy pokusit vyjednat přes zemského hejtmána Zdeňka Lva z Rožmitálu změnu biskupova stanoviska a získat jeho pečeť pro císařskou petici. Hejtmán tlumočil snahy stavovského poselstva v dopise Mezounovi, ale nedostal kladnou odpověď. Biskup naopak, aby získal zastání pro svá rozhodnutí, hejtmánovi odpověděl, že už jen ze svého biskupského úřadu by nemohl souhlasit s takovým postupem ve věci vyznání.¹¹⁰ Zdeněk Lev z Rožmitálu uznal biskupovo rozhodnutí a poselstvo muselo předstoupit před Rudolfa II. s peticí v původním vyhotovení.

Samotná audience u panovníka probíhala podle očekávání v nepříliš přívětivém duchu. Svoji roli sehrálo, že Rudolf II. byl katolíkem a nebyl tak tolerantní v náboženství jako jeho zesnulý otec Maxmilián II.¹¹¹ Vytknul poselstvu, že biskup není přítomen a listina neobsahuje jeho vlastnoruční podpis.¹¹² Rudolf II. po vyslechnutí zástupců moravských stavů, kteří líčili biskupa jako iniciátora celého sporu, odpověděl, že se pokusí obě strany smířit během pobytu na Moravě v rámci své holdovací cesty.¹¹³ Současně slíbil, že zemské svobody potvrdí a pokusí se spor o svobodu víry vyřešit.¹¹⁴ Nakonec stavům vytkl, že svolali sněm bez jeho vědomí. Příště si přeje být o svolávání sjezdů a sněmů předem informován zemským hejtmánem. Stejně tak si přeje znát i obsah jednání.¹¹⁵ Svůj požadavek opřel o fakt, že volbou a korunovací v Praze 22. září 1575¹¹⁶ se stal nejen českým králem, ale i moravským markrabětem. Morava je přední zemí Koruny české, a proto by měli být moravští stavové podřízeni Rudolfovi II. jako českému králi. Následně poselstvu přislíbil, že brzy přijede na

---

¹⁰⁹ Nepříjemnosti vyvolala už skutečnost, že na počátku roku 1577 nechal císař svolat obecný sněm do Brna. Zde měly být řešeny panovnickovy státněpolitické nároky. Císařští zástupci však narazili na odpor moravských stavů. Podle jejich názoru nebylo možné řešit tyto záležitosti ještě před vlastním oficiálním převzetí moci na Moravě. Císař pak musel svolat nový sněm, tentokrát do Olomouce, kde měl přijmout hold od stavů. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy II*, Brno 1902, s. 318.

¹¹⁰ „(...) my k tomu artikuly nepovolili a povoliti proti své přísaze nemohli, byli bychom hned toho času rádi také sekretu našeho k té instrukci a tomu psaní přitisknouti poručili. Ale poněvadž tomu bejti nemohlo, nám také možné nebylo a ještě, pokudž ten artykul k vypuštění přijiti nemuože není takovů instrukcí a psaní věřící pečeti.“ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 251-252.

¹¹¹ Maxmilián II. nesouhlasil s ortodoxním katolicismem, odmítal účast na katolických bohoslužbách a byly mu blízké základní principy luterství. Jasně se ale nepřiklonil ani k jednomu vyznání. Považoval se za křesťana, nikoli za luterána nebo katolíka. R. J. W. EVANS, *Rudolf II.*, s. 74-75, 110.

¹¹² F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy II*, s. 317.

¹¹³ „toho nedopatření nemile nese a že bude hleděti stavy s biskupem smířiti, jakmile na Moravu přijede.“ TÝŽ, *Císař Rudolf II.*, s. 49.

¹¹⁴ „což by předkem ke cti a chvále pána Boha všemohoucího a potom obecnému dobrému k užítu a prospěchu, pokoji, lásce a svornosti se vztahovati mohlo, je zůstaviti ráčí.“ MZA Brno, Stavovské rukopisy, *Památky sněmovní III*, fol. 136.

¹¹⁵ F. KAMENÍČEK, *Císař Rudolf II.*, s. 49.

¹¹⁶ Blíže k volbě a korunovací arciknížete Rudolfa J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 147-150; Odraz v pramenech například J. KOLÁR (ed.), *Marek Bydžovský z Florentina*, s. 168; J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 274.

Moravu přijmout hold.¹¹⁷ S touto císařskou odpovědí byli z Prahy vysláni Jan starší ze Žerotína a Burian Trčka z Lípy, aby výsledky audience a požadavky Rudolfa II. přednesli na obecním sněmu, který dal do Brna císař svolat na 3. března.¹¹⁸ Panovníkem svolaný sněm však vyvolal odpor u moravských stavů, kteří byli zrovna shromážděni při zemském soudu v Brně a odpověděli, že „*nikdá tomu na Moravě nebylo, aby král český rozepisoval zemské sněmy, ukládal nebo přijímal berně dříve, než přijal holdování.*“¹¹⁹ Císař reagoval a souhlasil svolat sněm nový do Olomouce na den 25. června 1577, kterého se osobně zúčastní, přijme hold a potvrdí zemské svobody. Do té doby ponechal zemské úředníky ve svých úřadech.¹²⁰

Stejně jako poselstvo Markrabství moravského vyslané k císaři, chtěl i biskup Mezoun osvětlit Rudolfovi II. spor o problematický náboženský bod petice z listopadu 1576. Olomoucký biskup pobýval v Praze od 6. ledna, neboť doprovázel tělo zesnulého Maxmiliána II. již z Českého Krumlova.¹²¹ Císařem byl také pověřen vykonat při pohřbu obřad nad mrtvým tělem, neboť zdravotní stav arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice nedovoloval zhostit se těchto povinností.¹²² Biskup získal císařskou audienci následně po příjezdu do Prahy. Jednání o vzniklém sporu, z jehož počátku vinil stavy, probíhalo za podpory podkomořího Hanuše Haugvice. Ten se snažil doložit neoprávněnost stavovské žádosti z celé její podstaty na tom, že v Čechách a na Moravě existovalo vždy pouze náboženství katolické a případně kališnické.¹²³ Po pohřbu Maxmiliána II. se začaly konat přípravy na cestu Rudolfa II. do přivtělených zemí habsburské monarchie, aby tam podle obyčeje přijal hold od stavů a potvrdil jejich práva a svobody.

¹¹⁷ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 114.

¹¹⁸ Kromě odpovědi na císařskou petici se stal předmětem jednání požadavek rozpustit vojsko na hranicích, které tam bylo položeno vzhledem k tureckému nebezpečí, a jednání o berních. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy III*, s. 318.

¹¹⁹ MZA Brno, Stavovské rukopisy, *Památky sněmovní III*, fol. 138.

¹²⁰ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy II*, s. 318.

¹²¹ K doprovodu byl vyzván samotným Rudolfem dopisem z 15. prosince, aby se k průvodu připojil 31. téhož měsíce v Českém Krumlově. Měl se vypravit i s olomouckým duchovenstvem. Císař mu ukládá: „*Čímž spolu s nadepsanými osobami duchovními v témž markrabství našem Moravském, jakž i jiní, náležitě povinen jsi, učiníš, v tom poslušně a poddaně se zachováš, a tu poslední službu JMCské tělu, někdy pánu tvému milostivému, podle jiných, jako věrný poddaný, vykonati pomůžeš. A my to tobě milostí naší císařskou zapomínati a tvým milostivým císařem a pánem býti a zuostati ráčíme.*“ *Sněmy české V*, s. 49. Přestože si biskup v odpovědi stěžuje na nedostatek financí, kterými může biskupství disponovat, potvrzuje účast. *Sněmy české V*, s. 49.

¹²² V dopise z 10. března 1577 Rudolf II. Mezounovi poroučí „*... jakž jsme předešle o tom psáti a poručiti ráčili, sem přijedeš, nýbrž také orací nad císařským mrtvým tělem, znajíce v tom hodnost osoby tvé býti, vykonáš, konečně ubespečiti ráčili: a protož té jízdy nijak zbaviti moci naráčíme, nýbrž jak předešle ještě poroucháme...*“ *Sněmy české V*, s. 121. Odpověď biskupa Jana Mezouna TAMTĚŽ, s. 123-124. K nemoci Antonína Brusa z Mohelnice srov. J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 177.

¹²³ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 38. Podklady pro toto stanovisko si vyžádal na pražském arcibiskupovi Antonínu Brusovi z Mohelnice. Dopis z 1. června 1577 adresovaný arcibiskupovi, jímž ho podkomoří a Mezoun žádají o vyhledání sněmovního artikulu, který povoluje jen katolické vyznání a vyznání pod obojí. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy III*, s. 655-656.

2.2 Holdovací cesta Rudolfa II. roku 1577

Panovníkův doprovod na cestě po přivtělených zemích Koruny české tvořili jeho bratři Maxmilián a Matyáš, nuncius Jan Delfino, vyslanec benátského dóžete u císařského dvora Vincenzo Tron a nejvyšší kancléř Království českého Vratislav z Pernštejna.¹²⁴ Počet příslušníků císařského dvora, kteří cestovali s císařem, se odhaduje přibližně na 660 osob.¹²⁵ Průvod vyjel dne 26. dubna 1577 z Prahy.¹²⁶ Jejich první cesta směřovala do slezského města Vratislavi.¹²⁷ Panovník si dal holdovat nejprve od slezských stavů, proti čemuž se moravští stavové ohradili.¹²⁸ Podle nich by měl císař zavítat nejprve na Moravu „jakožto do přední země k Království českému připojené“.¹²⁹ Rudolf II. reagoval příslibem reversu, který zaručoval, že tato situace nebude na újmu jejich právům a svobodám.¹³⁰ Císařský průvod se vydal nejprve přes Mladou Boleslav, Stráž pod Ralskem a Žitavu do Horní Lužice. Do Budyšína dorazil 3. května. Na programu bylo jednání s hornolužickými stavy, od nichž přijal slib věrnosti.¹³¹ Z Budyšína informoval císař dopisem nejvyššího purkrabího Království českého Viléma z Rožmberka o tom, že chce, aby ho společně se slezskými stavy přivítal ve Vratislavi.¹³² Rožmberk pak s císařem absolvoval zbytek holdovací cesty po zemích Koruny české.¹³³ V Budyšině se císař zdržel necelý týden a poté odcestoval do Dolní Lužice, kde se zúčastnil sněmu v Sorau¹³⁴ a přijal hold. Další cesta už směřovala přes Zhořelec,¹³⁵ Luban, Löwenberg,¹³⁶ Goldberg, Javor a Středu do Vratislavi.¹³⁷

¹²⁴ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 39. V Praze bylo ustanoveno deset místodržících. Byly to osoby ze stavu panského a rytířského, které se měly postarat o správu úřadů a chod země v panovníkově nepřítomnosti. Do čela byl ustanoven nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka. V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 280.

¹²⁵ Tento počet je uveden ve studii M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 288.

¹²⁶ V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 280.

¹²⁷ Problematice slavnostních vjezdů panovníka do Vratislavy v pozdním středověku a raném novověku je věnováno méně pozornosti. Dějepisné práce k tomuto tématu srov. M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 292, pozn. 12, 13.

¹²⁸ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 115.

¹²⁹ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 15.

¹³⁰ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 115.

¹³¹ M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 287.

¹³² Císař Rudolf II. přikazuje Vilémovi z Rožmberka, aby se dostavil do Vratislavi ještě před jeho přijetím a vyšel mu z tohoto města v ústřety. SOA Třeboň, *Historica Třeboň*, sign. 4984; Srov. též J. PÁNEK (ed.), *Václav Březan, Životy*, s. 284-285.

¹³³ Důležitou úlohu hrál Vilém z Rožmberka především ve Vratislavi, kde byl pověřen jednáním s vyslanci Štěpána Báthoryho o vztazích s polským královstvím. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 178-179. Ke vztahům s Polskem blíže Josef MACŮREK, *Čechové a Poláci v 2. polovině 16. století (1573-1589)*, Praha 1948; TÝŽ, *Dozvuky polského bezkráloví z roku 1587*, Praha 1929.

¹³⁴ V. V. TOMEK, *Dějepis*, s. 280.

¹³⁵ Tam se vyskytoval 17. května. TAMTÉŽ, s. 280.

¹³⁶ České ekvivalenty názvů měst Luban a Löwenberg nebyly dohledány.

¹³⁷ M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 287.

Dne 23. května byl císař očekáván na hranicích vratislavského knížectví ve městě Středa, kam dorazil v odpoledních hodinách. Přípravy na panovníkův příjezd byly ve Vratislavi rozsáhlé. Město prošlo mnohými stavebními úpravami. Uvítání císaře se neobešlo bez umělecké výzdoby, slavnostní pompy a architektonicky zvládnutých slavobran. Byla postavena velkolepá brána u hlavního náměstí. Autorství Porty Augusty,¹³⁸ podobné antickým triumfálním obloukům,¹³⁹ bylo připsáno Janu Twengerovi, který vydal také mědiryt zachycující její podobu.¹⁴⁰ Velkolepost této slavobrány spočívala také v tom, že její některé části byly pohyblivé.¹⁴¹ Po splnění holdu byl zahájen ve Vratislavi slezský sněm,¹⁴² na kterém byly panovníkovi skládány přísahy a sliby věrnosti. Cílem sněmu byla konfirmace všech práv a privilegií, ke které došlo 1. června.¹⁴³

Rudolf II. z Vratislavi vzkázal prostřednictvím zemského hejtmana Zdeňka Lva z Rožmitálu moravským stavům, že do Olomouce přijede den před moravským sněmem, který stanovil na 24. června.¹⁴⁴ Na tuto informaci reagoval předně nuncius Jan Delfino. Chtěl posílit pozice biskupa Mezouna a moravských katolíků, takže se vydal do Olomouce s předstihem. Když se ukázalo, že se pobyt panovníka v hlavním slezském městě protáhne a nebude tak moci osobně moravský sněm zahájit,¹⁴⁵ získali stavové i katolická strana více času k přípravám jeho uvítání. Rudolf II. nakonec Vratislav opustil 20. června po téměř čtyřech týdnech pobytu. Jeho kroky na Moravu směřovaly přes Břeh, Grodkov, Nisu a Bruntál, kde mu byla složena přísaha od opavských stavů, do Olomouce.¹⁴⁶

---

¹³⁸ Podrobný popis porty přináší práce Nicolaus STEINBERG, *Porta Augusta in honorem ingressus Caesaris Rudolphi II. Imp. Rom. Wratislaviae Eróta mense Majo anno Christi MDLXXVII*, Vratislaviae 1577.

¹³⁹ V antice provolaná pocta většinou vítěznému vojevůdci, který projíždí ulicemi na triumfálním voze. Ve středověku takový triumfální vjezd získává křesťanský obsah. W. DOTZAUER, *Die Ankunft*, s. 246-247.

¹⁴⁰ M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 285-286.

¹⁴¹ Při průjezdu branou dvouhlavý orel umístěný na vrcholu třikrát zamával křídly a sklonil hlavu, zbrojnoši po stranách se poklonili a z klenby průchodu se snesl k císaři andělek s císařskou korunou. M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 286.

¹⁴² Po vykonání holdu a po složení přísah, byl většinou konán sněm. Srov. Antonín REZEK, *Nové příspěvky k volbě české roku 1526 a k počátkům Ferdinandovy vlády v zemích korunních*, Praha 1882, s. 27.

¹⁴³ M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 290.

¹⁴⁴ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 39.

¹⁴⁵ Rudolf II. se omlouvá zemskému hejtmanovi za neočekávanou situaci v dopise z Vratislavi. B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 40.

¹⁴⁶ M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 291.

3 Moc a nadřazenost v rovině symbolické komunikace

Na prahu novověku musel člověk určitým způsobem ve společnosti a hlavně ve vybudovaných sociálních vztazích vystupovat.¹⁴⁷ Již během středověku se vytváří systém gest, rituálů a symbolů, které sloužily jako prostředek symbolické komunikace.¹⁴⁸ Komunikace probíhá verbálně, jejímž prostředkem je řeč, a neverbálně, kdy se jako zprostředkovatel, komunikační médium, užívá gest či mimiky.¹⁴⁹ Takovou komunikaci lze označit jako personální a bude jí dán prostor v tomto oddílu.¹⁵⁰

3.1 Projev hierarchie na základě symbolické komunikace

Společnost českého raného novověku byla hierarchicky uspořádaná. Byla tvořena skupinami lidí udržujícími si svůj společenský status postavený na stavovském principu.¹⁵¹ Důležitým aspektem života v raně novověké společnosti je vytváření sítí sociálních vztahů a vazeb, ve kterých člověk na prahu novověku komunikoval.¹⁵² Ať to byly vztahy v rodině, která tvořila jeho nejbližší okolí, nebo v průběhu života vytvořená síť vztahů „pánů a přátel“.¹⁵³ Jeho role v sociálně hierarchizované společnosti sloužila k vlastní identifikaci. Byla projevem pocitu patřit k nějaké skupině či korporaci, která vyznávala stejné hodnoty, měla stejné chování a uvažování. Svým jednáním člověk svoje místo ve společnosti raného novověku potvrzoval. Každodenní život a sebe prezentace se staly vizualizací jeho hodnotového světa.¹⁵⁴

Mocenská komunikace je nejúčelnější v rovině politických elit.¹⁵⁵ Privilegované postavení ve skladbě obyvatelstva českých zemí si udržovala šlechta.¹⁵⁶ Šlechtictví předpokládalo vlastnictví společenského postavení, které mnohdy korespondovalo se smyslem života urozenců a určovalo jejich životní styl. Šlechta tak vkládala mnoho energie do demonstrace urozenosti, která měla ukázat jejich společenský status a zdůraznit

¹⁴⁷ Blíže V. BŮŽEK, „*Páni a přátelé*“, s. 229-264;

¹⁴⁸ Srov. pozn. 1.

¹⁴⁹ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 492.

¹⁵⁰ Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 753.

¹⁵¹ Blíže Jaroslav PÁNEK, *Politický systém předbělohorského státu*, FHB 11, 1987, s. 41-101; přehled českého moderního dějepiscetví k problematice stavovství Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 725-728.

¹⁵² Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007, s. 9-11.

¹⁵³ V textu vycházím předně ze studie V. Bůžka „*Páni a přátelé*“. Počátky historického diskursu o neformální komunikaci v síti sociálních vztahů jsou shrnuty TAMTÉŽ, s. 231-232.

¹⁵⁴ V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Člověk*, s. 9-11.

¹⁵⁵ Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 754.

¹⁵⁶ Badatelský zájem o šlechtu se dostal do popředí v devadesátých letech minulého století. K tomu srov. V. BŮŽEK, *Šlechta raného novověku*, s. 5-28, zde s. 11-14; též Václav BŮŽEK – Josef HRDLÍČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002; V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Člověk*.

výlučnost.¹⁵⁷ Postavení bylo právně uznávané a přenášelo se po generaci.¹⁵⁸ Zisk vysokých úřednických pozic, titulů, kariérních úspěchů či majetku znamenal odlišnost postavení i ve vrstvě relativně sobě si rovných lidí v panském i rytířském stavu.¹⁵⁹ Bylo tedy nutné udržet si sociální vazby, které by raně novověkému šlechtici dopomohly k postupu na pomyslném hierarchickém žebříčku. Proto se síť „pánů a přátel“ budovala nejen v linii rodinných příslušníků, pokrevních či nepokrevních, ale především v linii „dobrého přátelství“,¹⁶⁰ jež zaručovalo očekávaným konsensuálním chováním jednotlivých jeho účastníků vzájemnou podporu.¹⁶¹

Během návštěvy Rudolfa II. v Olomouci sebezprezentace jako vyjádření jeho společenského statutu prostupuje celou slavnost. Vstříc císaři a králi před brány města Olomouce vyjel až za Chválkovice¹⁶² průvod v čele se zemským hejtmanem Markrabství moravského Zdeňkem Lvem z Rožmitálu. Před císařem sesedl z koně jako první. Poté sesedla z koní jeho družina. Demonstrovali tak svojí podřízenost, která byla v tu chvíli patrná vizuálně. Nejvyšším bodem scény byl císař Rudolf II. Po přivítání nejvyššími zemskými úředníky pokračoval císařský průvod k městu. Císař jel na koni v doprovodu zástupců zemské obce, jejichž blízkost k císaři vycházela z důležitosti jejich zemských úřadů.¹⁶³ Císařova koně vedl za uzdu Zdeněk Lev z Rožmitálu, což byla jeho povinnost jako zemského hejtmana.¹⁶⁴ Před císařem jel nejvyšší maršálek Království českého Čeněk z Lipé. Krácející zástup působil na okolní přihlížející jako demonstrace hierarchického uspořádání sociálního prostoru.¹⁶⁵ Hierarchie byla patrná především vizuálně, kdy vrchol patřil císaři, jehož hlava byla nejbližší k nebesům. Shora přichází světlo, ke kterému je nutné vzhlížet. Bůh stojí nejvýše. Jeho pozemským zástupcem je panovník, kterému byla vzdávána úcta.¹⁶⁶

¹⁵⁷ Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 754.

¹⁵⁸ Srov. BŮŽEK, Václav, Urozenec, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Člověk*, s. 79-110.

¹⁵⁹ Podobně je stratifikace šlechtické společnosti popsána v R. SMÍŠEK, *Leopold I.*, s. 66. Nebo V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL *Věk urozených*, s. 43-54, zde zvláště s. 53.

¹⁶⁰ K tomu blíže V. BŮŽEK, „*Páni a přátelé*“, s. 240-244.

¹⁶¹ V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Člověk*, s. 38. Neméně významnými vztahy posilujícími postavení šlechty byly vztahy klientské. Vystupovat jako patron naznačovalo již ve své podstatě pozici nadřazenosti. Klient zpočátku pocházel z nižší šlechty a potvrzoval výlučnost výše postaveného šlechtice. V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 52. Být klientem mělo i své výhody, totiž podporu a případnou přímluvu svého patrona. To byla také jedna z možností posílení vlastního společenského statutu. Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, s. 266.

¹⁶² Přibližně 3 km od centra Olomouce.

¹⁶³ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 93. V druhé polovině 16. století bylo na Moravě šest nejvyšších zemských úředníků. Zemský hejtman, nejvyšší komorník, nejvyšší sudí zemský, hofrychtář, podkomoří a nejvyšší písař zemský. Nejvyšší maršálek Království českého měl zvláštní postavení. Byl společný pro Čechy i Moravu. V posloupnosti postavení moravských zemských úředníků následoval po zemském hejtmanovi. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 131-132.

¹⁶⁴ K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*, s. 10-11.

¹⁶⁵ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 135.

¹⁶⁶ K pojetí královské posvátné moci srov. Marc BLOCH, *Králové divotvůrci*, Praha 2004, s. 59-73, zde s. 62-63.

Třetí den pobytu císaře v Olomouci v pátek 28. června se přistoupilo k ceremonii královské přísahy¹⁶⁷ a vlastního stavovského holdu. Do kostela sv. Michala, kde se konala slavná mše, byl Rudolf II. opět doprovázen nejvyššími zemskými úředníky. Císař jel na koni a spolu s ním i jeho dva bratři arcivévoda Maxmilián a Matyáš.¹⁶⁸ Tentokrát mohli stanout po jeho boku, neboť již nešlo o akt přivítání, který byl určen jen Rudolfovi II. Prezence císařské rodiny byla demonstrována obrazem celé scény, kdy nejvýše byly nejurozenější osoby habsburského rodu. V kostele sv. Michala byla vykonána státní a politická část holdu, královská přísaha, kterou měl předčítat nahlas nejvyšší kancléř království českého.¹⁶⁹ Smil Osovský ale v Deníku zmiňuje, že přísaha byla čtena Zdeňkem Lvem z Rožmitálu, tedy zemským hejtmanem.¹⁷⁰ Symbolickým položením Rudolfovy rukou na Bibli, což mělo posvěcující charakter, císař rituál naplnil.¹⁷¹

Po královské přísaze se císař a jeho doprovod přesunuli do soudnice, která byla hned vedle chrámu,¹⁷² aby potvrdil zemské svobody a práva Markrabství moravského.¹⁷³ V soudnici usedl císař na zdobný černý trůn, majestát, který zdůrazňoval v očích účastníků symbol Rudolfovy vladařské důstojnosti. Trůn je atributem panovníka,¹⁷⁴ proto jeho bratři Maxmilián a Matyáš usedli vedle něj na lavici. I v tomto případě se zasedací pořádek řídil hierarchickým významem postavení zúčastněných. Arciknížata seděla „na lavici po levé straně Jeho Milosti císaře též seděti ráčili. A Jeho Milost kníže minstrberské jménem Karel,¹⁷⁵ po pravé straně Jeho Milosti Císaře doleji, a níže opodál...“¹⁷⁶ V symbolice je levé straně přikládán menší význam než pravé,¹⁷⁷ proto je důležité se zamyslet nad tím, proč

¹⁶⁷ Přísaha zněla takto: „My Rudolf My Rudolf Druhý [etc.] slibuju a přísaháme na tomto svatém čtení, že všechny obyvatele země tejto Margk: [rabství] Moravs:[kého] Pány, Preláty, Rytířstvo, i města. Bohaté i chudé, duchovní i světské, všechny spolu i každého zvláště máme a chceme při jich svobodách, rádech a dobrých starobylých obyčejích zachovati, ani v čem mimo spravedlnost obtěžovati, ale při právních jich a spravedlnostech je zachovati, jako pan jich milostivý a spravedlivý. Tak nám Pán Bůh pomáhej, Matka Boží i všichni svatí.“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 15.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 14.

¹⁶⁹ V Kameníčkově práci *Zemské sněmy a sjezdy moravské* je uvedeno, že přísahu panovníka předčítal nahlas hejtman (F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 93); podle *Knihy Tovačovské* tuto pravomoc vykonával kancléř (K. J. DEMUTH [ed.], *Tovačovská kniha*, s. 10-11).

¹⁷⁰ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 15.

¹⁷¹ TAMTÉŽ.

¹⁷² F. KAMENÍČEK, *Císař Rudolf II.*, s. 53.

¹⁷³ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 15-16.

¹⁷⁴ M. LURKER, *Slovník*, s. 272.

¹⁷⁵ Komisař císaře Rudolfa II.

¹⁷⁶ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 16.

¹⁷⁷ V předkřesťanské době vycházela interpretace důležitosti pravé a levé strany z každodenní situace. Pravá ruka byla většinou schopnější, tedy ta správná. Křesťanství tuto symboliku rozšiřuje a přikládá pravé straně čestnější

arciknížata seděla po levici a současně významnější místo po pravici připadlo Karlu minsterberskému, ovšem níže. Interpretace může odkazovat na rozsazení na zemských sněmech a soudech. Tam bylo podmínkou, že páni měli místa vyhrazená nejvýše postavené osobě vždy po pravé straně, rytíři po levé.¹⁷⁸ Jestli níže, či výše, bylo dáno jejich zemskými hodnostmi; nebo mohla být vzdálenost od panovníka podmíněna biologickým věkem.¹⁷⁹ Politickou hodnost zastával kníže Minsterberský, kdežto arciknížata ne, ale byla na hierarchickém žebříčku mnohem výše skrze svůj původ, rod a urozenost. Byla blíže Bohu jako příslušníci dynastie vybrané pro pozemské vládnutí z Boží vůle. Interpretaci je možné opřít o klasifikování hierarchie jako vertikální a horizontální.¹⁸⁰ Vertikální je tedy splněna urozeností arciknížat a příbuzenstvím s císařem Rudolfem II. Horizontální, kde roli hrají politické hodnosti, je zobrazena tak, že po pravici sedí politicky významnější osoba.

Královskou přísahu v listinné formě měl pak Rudolf II. vzít a vložit ji do rukou zemského hejtmána Markrabství moravského, který pronesl slova: „*Ted' již potvrzenie naše jmáte, učinitež nám svou povinnost.*“¹⁸¹ Následovalo vlastní stavovské holdování. Jednotliví úředníci přistupovali k panovníkovi podle výše jejich urozenosti. Nejprve se zemský hejtmán Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší komorník Zachariáš z Hradce a nejvyšší sudí Markrabství moravského Znata z Lomnice vzdali úřadu. Poté předstoupili podkomoří Hanuš Haugvic, Jan starší ze Žerotína a jiní významní úředníci z panského stavu. Rytířstvo přišlo na řadu následně po pánech.¹⁸² Rituál pokračoval výzvou Vratislava z Pernštejna, aby „*ty auřady jeden každy ještě do někderého času na sobě míti a držeti ráci*“¹⁸³ ke všem úředníkům. Pak byl složen slib poslušenství tím, že jednotliví stavové stvrzovali slib podáním ruky. Ti, kteří nepřistoupili přímo, zvedli dva prsty. Poté bylo přijímání zemského panovníka na Moravě ukončeno.¹⁸⁴

---

místo podle novozákonního záznamu o vzkříšení, ve kterém Kristus po zmrtvýchvstání stanul po pravici Boží. Levá a pravá strana byla také obrazem symboliky dobra a zla. Zprava přichází to správné, pravé. I Božská moc a síla vychází z Hospodinovy pravice. M. LURKER, *Slovník*, s. 304-306.

¹⁷⁸ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy III*, s. 59.

¹⁷⁹ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 46-48.

¹⁸⁰ Pojmy „nahore“ a „dole“ jsou výrazem řádu světa, jeho celistvost nebe-země. Podobně M. LURKER, *Slovník*, s. 156.

¹⁸¹ K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*, s. 10-11.

¹⁸² Autor pramene, Smil Osovský, zmiňuje za všechny Bohuše Kokorského z Kokor, nejvyššího hofrychtáře.

¹⁸³ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 17.

¹⁸⁴ Od městského stavu mohl císař hold přijmout zvlášť. Zpravidla z okna či pavlače radnice, nebo svého příbytku. I konšelé se vzdávali svého úřadu a panovník je pak mohl libovolně dosadit nebo potvrdit stávající. Srov. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 94; K. J. DEMUTH (ed.), *Tovačovská kniha*, s. 10-11.

3.2 Vyvrcholení sporu mezi olomouckým biskupem a moravskými nekatolickými stavy – odraz v dobovém prameni

Pro předloženou práci stojí v popředí demonstrace moci a nadřazenosti jednoho člověka nebo skupiny nad jinými. Cílem komunikace je očekávaná vůle akceptovat a zachovat se podle záměru této demonstrace.¹⁸⁵ Raně novověký člověk se nacházel v síti sociálních a komunikačních vztahů. Jednal z pozice výhodnosti pokud mu důsledky komunikace daly takovou možnost.¹⁸⁶ Cíl komunikace nebyl nejpodstatnější, zájem se přesouval především k samotnému jejímu aktu.

Demonstrace nadřazenosti a moci může být rozdělena do dvou rovin. První rovina sleduje rituál, jehož variantou je ceremoniál.¹⁸⁷ Rituály mají mnohdy již kodifikovanou podobu, jsou konány při zvláštních příležitostech a mají pevně stanovená pravidla, která prostřednictvím symbolů vyjadřují hierarchii.¹⁸⁸ Tato rovina se projevuje komunikací veřejnou. Při ceremoniálech byla důležitá strategie jednání, na které závisely výsledky snah a požadavků.¹⁸⁹ Každý účastník užívá řadu formalizovaných gest, jež ho zavazuje k očekávanému chování. Toto jednání kopíruje společenské normy.¹⁹⁰ A protože bylo v ceremoniálu místo pro prvky demonstrující postavení jedince, pevně se v něm vymezovaly společenské a sociální pozice, a to podle charakteru funkcí jednotlivých účastníků. Ty se vizualizovaly v atributech moci, titulaturách, pozdravech, gestech, v normativně daných povinnostech, ale i v oblečení a užitých barvách.¹⁹¹

Druhou rovinou prezentace moci a zároveň důležitým aspektem mocenské komunikace je situace, v níž dochází k narušení řádu nesplněním očekávaného chování.¹⁹² Jde o vyvolanou situaci, která má zajistit prosazení zájmů. Sem lze zařadit veškeré chování a činy, které vrcholí sporem nebo střetem zájmů. Je nutné hledat východiska v podobě konsensu. Při politických rituálech je prostřednictvím konsensu stvrzována a demonstrována jednotnost a schopnost jednání zúčastněných stran.¹⁹³ To je charakteristické pro komunikaci neveřejnou, která vychází z mnohostranných vazeb jednotlivých osob.¹⁹⁴ Pozornost se tak přesouvá ke

---

¹⁸⁵ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 494.

¹⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 493-494.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 504.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 503-504.

¹⁸⁹ Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 755.

¹⁹⁰ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 503-505.

¹⁹¹ TAMTÉŽ, s. 506-508.

¹⁹² TAMTÉŽ, s. 507-509.

¹⁹³ TAMTÉŽ, s. 506.

¹⁹⁴ V porovnání s komunikací veřejnou, která se uplatňuje při slavnostech, ceremoniálech či formálních oficialitách. Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 755-756.

komunikačním centrů jako byly aristokratické dvory.¹⁹⁵ Komunikace byla budována na úrovni vztahů mezi „pány a přáteli“ a na úrovni „dobrého přátelství“.¹⁹⁶ Pocit nadřazenosti a moci směřoval také k vyvrcholení sporů mezi nekatolickými stavy na Moravě a olomouckým patriarchou v červnu 1577.

Před příjezdem Rudolfa II. do Olomouce se ještě jednou nekatolický tábor pokusil vyžádat od biskupa jeho souhlas se svobodou víry. Odpověď však nepřinesla žádnou změnu a nebyl nastolen očekávaný konsensus. Jediným výsledkem bylo rozhodnutí, že byl Jan Mezoun vyloučen ze sněmu a panského soudu.¹⁹⁷ Instrukce k Rudolfovi II. o příslibu zemských svobod, jež měla být vyhotovena před vlastním příjezdem císaře, byla podepsána jen hejtmanem, pány, preláty, rytíři a vybranými měšťany.¹⁹⁸ Názorový rozkol ohledně vyznání byl zpečetěn vypuštěním celého bodu o náboženských otázkách na Moravě.¹⁹⁹ Poselstvo s nejvyšším maršálkem Čenkem z Lipé v čele instrukci doručilo Rudolfovi II. 25. června.²⁰⁰ Mezoun učinil opatření a vyslal také své zmocněnce k panovníkovi, aby snad císař nevyslechl informace o dalším střetu se stavy jednostranně. Prostřednictvím Vratislava z Pernštejna byla dohodnuta císařská audience.²⁰¹ S biskupovým stanoviskem byl k císaři vyslán brněnský probošt Stanislav Pavlovský.²⁰²

Ve středu 26. července stanul císař Rudolf II. před branami města Olomouce. V davu vítajících se shromáždili zastánci obou znepřátelených stran. Olomoucký biskup Jan Mezoun Telečský stál v popředí a měl v úmyslu přivítat panovníka jako první. Měl k tomu jisté oprávnění. Zemské právo ukládalo, že hodnost olomouckého biskupa stála nad hodnostmi nejvyšších světských úředníků. Biskup byl první osobou po moravském markraběti.²⁰³ Na druhé straně však čekal početný zástup nekatolických stavů, kteří neviděli sebemenší důvod

¹⁹⁵ Zájem o moderní výzkum aristokratických dvorů shrnuje ve své práci BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku*, s. 5-28.

¹⁹⁶ Srov. pozn. 87.

¹⁹⁷ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 41.

¹⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 42, pozn. 3.

¹⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 252-255. V tomto případě by již biskup svůj podpis a pečeť bez námitek připojil, ale o to už moravští stavové zájem neměli.

²⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 42.

²⁰¹ V žádosti biskup Pernštejnovi píše „...že jim volnú audienci při J. M^{ti}C. spuosit a také je samy volně vyslyšeti a v tom při J. M^{ti}C. fedrovati ráčíte, aby se na nás něco neobyčejného a prve nebejvalého, což by proti svědomí a povolání našemu biskupskému bejti chtělo, začínati nedopouštělo.“ Citováno podle B. Navrátil, *Biskupství olomoucké*, s. 43, pozn. 1.

²⁰² Stanislav Pavlovský působil na Moravě od roku 1566. V březnu roku 1567 byl v Brně vysvěcen na kněze a v roce 1569 získává olomoucké kanovníctví. Byl velmi vzdělaný. Studoval na známém Collegiu Germanicu v letech 1571-1574. Roku 1575 byl povýšen na brněnského probošta a o dva roky později se stal olomouckým scholastikem. Svoji církevní kariéru zakončil tento stoupenec potridentského katolicismu 11. června 1579, kdy byl zvolen olomouckým biskupem. J. PÁNEK, *Olomoucký biskup*, s. 35-58, zde s. 36. O jeho osobě bylo publikováno mnoho prací. Výběrově B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*; J. PÁNEK, *Biskup a kancléř*, s. 35-48; O. JAKUBEC, *Kulturní prostředí*.

²⁰³ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy III*, s. 2.

k tomu, aby biskup stanul před panovníkem jako první a demonstroval tak přednost duchovní obce nad světskou. Když Rudolf II. sesedl z koně a šel k průvodu pěšky, uskutečnilo se vyvrcholení těchto napjatých vztahů. Došlo k neformálnímu slovnímu střetnutí mezi nejvyšším maršálkem Čechem z Lipé a biskupem.²⁰⁴ Ve chvíli, kdy chtěl Mezoun předstoupit před císaře, skupina šlechticů v čele se Zdeňkem Lvem z Rožmitálu ho předešla a nejvyšší maršálek Království českého ho napadl slovy: „*Pane biskupe, což to bude před Jeho Milostí Císařskou, nepřekážíte nám.*“²⁰⁵ Pramen dokládá, že tímto byl biskup úplně vyloučen z uvítacího zástupu a byl nucen opustit prostranství „*svou cestou po straně*“, aby panovníka řádně uvítal první alespoň u městských bran. Sám reagoval odpovědí: „*Já nic, když na mne přijde, já od osoby své Jeho Milosti císaře taky vítati budu.*“²⁰⁶ Biskupa se nezastali ani jeho vlastní duchovní. Manové olomouckého biskupství byli vyzváni Jarošem Morkovským ze Zástřizl a Bernardem Drnovským z Drnovic a na Rajci, aby se připojili k stavům: „*Aby na pečeti své, které při landfrýdu*²⁰⁷ *mají, pamatovali.*“²⁰⁸

Celá tato situace byla jakousi pomstou moravských stavů za problémy, které byly vyvolány již na listopadovém sněmu v Brně 1576, kdy biskup nepřipojil podpis a pečeť k císařské petici moravských stavů. V takovém počínání je skrytá symbolika moci. Stavové byli přesvědčení o správnosti svého počínání, ale demonstrovali svoji nadřazenost způsobem, který nebyl, dalo by se říct, v souladu s dobovou etiketou. K tomu nepřispěl ani fakt, že svědkem celé události byl sám císař. Stavové nedovolili biskupovi jako prvnímu vítat pána země a ani společně s nimi. Nepovažovali ho za sobě rovného a chtěli být na pomyslném hierarchickém žebříčku vnímání jako výše postavení. V Čechách prelátský stav již od husitských válek právně neexistoval, ale Morava si zachovala jeho výlučnost.²⁰⁹ Současně moravští stavové biskupa nepovažovali za sobě rovného „po krvi“. Nepatřil mezi pány rodovým právem, neboť pocházel z neurozeného stavu.²¹⁰ Nejenže Mezounovi naznačili, že vítat jako první nebude a tato výsada připadne světským nekatolickým úředníkům, navíc ho ani nerespektovali jako osobnost jim nadřazenou. Symbolika obsažená v takovém počínání nezasahuje jen do linie vztahů jednotlivých zúčastněných. Jasně dává najevo, jaká náboženská

---

²⁰⁴ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 8.

²⁰⁵ TAMTÉŽ.

²⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 9.

²⁰⁷ Obecný zápis, který biskup olomoucký Jan Mezoun odmítl podepsat. Srov. v této práci podkapitola Rudolf II. na cestě z Řezna do Prahy a spor o svobodu vyznání mezi olomouckým biskupem a moravskými stavy.

²⁰⁸ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 9.

²⁰⁹ K tomu blíže J. PÁNEK, *Stavovství*.

²¹⁰ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 44.

situace panovala na Moravě sedmdesátých let 16. století.²¹¹ Velkou roli hrál ústní slib České konfese.²¹² Tento výsledek považovala stavovská obec za své vítězství. Po smrti císaře Maxmiliána II. však nemohla očekávat, že Rudolf, vychovávaný ve španělském katolickém prostředí na dvoře Filipa II., jím v náboženských otázkách bude ochoten vyhovět.²¹³ Spor se silně odrazil také v dobovém vnímání, neboť byl hoden zaznamenání.

Uvedené závěry lze opřít i o fakt, že struktura analyzovaného pramene dokládá náboženskou roztržičnost na Moravě v rudolfínské době. Autorem Deníku z roku 1577 je příslušník Jednoty bratrské Smil Osovský z Doubravice.²¹⁴ Srovnáním tohoto výchozího pramene s listem, jenž byl psán nunciem Janem Delfinem a adresován státnímu sekretáři Tolomeovi Gallimu s datací 29. června 1577, je možné předložené soudy podpořit. Obsahoval popis slavnostního vjezdu císaře Rudolfa II.²¹⁵ Jeho zápis se v zásadě neliší od Smilova, ale jsou zde zmíněny ještě některé jiné postřehy, které v Deníku chybí. Především jsou to pasáže, které více přibližují výzdobu slavobrány přichystané k uvítání panovníka olomouckými jezuity. Náboženské prvky výzdoby jsou, až na výjimky,²¹⁶ vynechány. Symbolickým prvkům, které odkazovaly na sedmero svobodných učení jako na tradiční světské vzdělání středověku, je naopak věnován velký prostor.²¹⁷ Konkrétně byly vynechány latinské nápisy pod jednotlivými sochami, které velebily císaře a obsahovaly náboženský katolický odkaz.²¹⁸ Je možné se domnívat, že byly vynechány záměrně.

Pokud byl Rudolf II. svědkem takové scény, věděl, že je na čase do znesvářených vztahů rázně zakročit. Den po slavnostním uvítání hodlal všechny spory urovnat, aby

---

²¹¹ Druhá polovina 16. století se vyvíjela ve znamení reformace a protireformace. V českých zemích bylo řešení náboženských otázek složité, neboť o moc ve státě se dělil katolický habsburský panovník se stavy, které ale byly většinou evangelické. Náboženství se tak stalo nástrojem politického boje. Snahy o náboženskou svobodu byly dovedeny do konce zformulováním České konfese. Po prvním odmítnutí, císař Maxmilián II. konfesi přijímá, avšak jen ústně. J. VÁLKA, *Dějiny Moravy*, s. 48.

²¹² Jednou z nejvýznamnějších prací k problematice České konfese František HREJSA, *Česká konfese, její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912. Nověji Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, s. 167-171; Jaroslav PÁNEK, *Stavovská opozice a její zápas z Habsburky. K politické krizi feudální třídy v předbělohorském českém státě*, Praha 1982, s. 101-122.

²¹³ Alois MÍKA, *Stoletý zápas o charakter českého státu 1526-1627*, Praha 1974, s. 119.

²¹⁴ Blíže v této práci podkapitola Prameny a literatura.

²¹⁵ Dopis otiskl B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 255-256.

²¹⁶ Je zmíněn „*Pelikán an se v srdce šíje*“ jako výrazný náboženský odkaz. MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwessenheit Rudolf II.* 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 11.

²¹⁷ TAMTÉŽ.

²¹⁸ První nápis na oblouku zněl: „*Rudolpho II., Rom. Imperatori semper Aug., Germanico, Panonico, Bohemico, Marcomanico, Quadico, atc..., optimo, pio faelicissimoque principi, orthodoxo defensori ecclesiae, patri patriae clementissimo, cuius invicta virtus sola pietate superatur, collegium Societatis Jesu dedicatissimum Maiestati illius honoris virtutisque causa.*“ V jiné části byla použita slova ze Šalamouna: „*Per me regas regant et legum conditores iusta decerunt. Per me principes imperant et potentes decerunt iustitiam.*“ Pod sochou pelikána bylo psáno: „*Sic Rodolphus pro salute suorum.*“ Pod sochou moravské orlice znělo: „*Sic Rodolphus solem iustitiae.*“ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 255-256.

„nižádný straně v ničem žádný skrácení a ublížení se nestalo...“.²¹⁹ Jednání s oběma stranami probíhala poměrně dlouho. Císař se stavy a biskupem jednal s pomocí nuncia Jana Delfina, Vratislava z Pernštejna, jemuž to příslušelo z úřadu nejvyššího kancléře Království českého, dále si přizval svého tajného radu Wolfganga Rumpfa,²²⁰ podkomořího Hanuše Haugvice a papežského nuncia Lorenza Maggia. Stavy nechtěly ustoupit. Jejich rozhodnutí změnil až fakt, že pokud biskupa předem vyloučily z politického života, nemohl přisluhovat při starobylém ceremoniálu, jímž císař potvrzoval stavům privilegia a zemské svobody. Ten měl následovat druhý den. Ustoupili s podmínkou, že bude tato událost zanesena do zemských desek, a pokud se bude do budoucna opakovat podobná situace, budou olomoučtí biskupové ze sněmu vyloučeni napořád. Císař souhlasil.²²¹ Rozhodnutí Rudolfa II. bylo následující: „... totiž biskupa a stavy, v dobré, trvanlivé přátelství a dokonalé porovnání uvozujem, chtějíce tomu konečně a přikazujíc jedné i druhé straně přístně, aby podle takového přátelského skrze Nás mezi nimi učiněného porovnání v přátelské lásce a svornosti, zachovajíc k sobě vždycky z obou stran všelijakou náležitou uctivost, nyní i na časy budoucí stáli a trvali.“²²² Pak zdůraznil, že poselstvo vyslané k panovníkovi bude mít napříště takové složení, jaké bylo v poselstvu moravských stavů vysílaných k Maxmiliánovi II. a Ferdinandovi I. To znamená, že bude v poselstvu biskup přítomný vždy a dodává, že tato biskupská pravomoc „k žádné újmě a škodě nyní i na časy věčné býti neb se jakýmžkoli způsobem vztahovati nemá.“²²³ Pak už mohlo dojít ke královské přísaze a vlastnímu stavovskému holdu.

---

²¹⁹ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 14.

²²⁰ Wolfgang Rumpf z Wuelrossu doprovázel arciknížata Arnošta a Rudolfa na studia u španělského dvora. Dne 1. 12. 1577 byl jmenován nejvyšším komořím. J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 34, 167.

²²¹ Je možné se přiklonit k názoru, že se tak stalo hlavně kvůli potřebě zasedání sněmu pro schválení berně na obranu proti Turkům, jak se to objevuje v literatuře B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 45-47.

²²² Písemné vyhotovení je otištěno v F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, č. 39, s. 389-390.

²²³ TAMTÉŽ.

4 Rudolf II. ve světle Deníku o pobytu Rudolfa II. v Olomouci z roku 1577

V následujícím oddílu bude pozornost zaměřena na komunikaci apersonální. To znamená, že jejím prostředkem je technický nástroj. V 16. století to mohlo být písmo, obraz, nebo jiný ikonický prvek, například heraldický znak.²²⁴

4.1 *Prezentace Rudolfa II. jako křesťanského vládce*

Ve středu 26. července 1577 byl již v Olomouci nový český král a římský císař Rudolf II. očekáván. Vstříc císaři a králi před brány města Olomouce vyjel průvod vedený zemským hejtmanem Markrabství moravského. Vjezd panovníka do města byl významným politickým ceremoniálem, který posiluje majestát vládce a měl tradičně ritualizovanou podobu. Vývoj vjezdu do města sahá až do antiky, kde byl „adventus“ brán jako zobrazení sociálního rozvrstvení společnosti. Jednotliví účastníci měli pevně vymezené role. Průvod složený z nejvýznamnějších osob světských či duchovních vyjel přijíždějícímu panovníkovi vstříc, aby ho uvítal a poskytl mu doprovod na cestě k městu. V raném novověku byla podoba ceremoniálu příjezdu panovníka do města ustálena a zůstala v zásadě neměnná až do konce 18. století. Jen některé prvky došly změny.²²⁵ Křesťanská nauka vystavěla adventus především na náboženské tradici.²²⁶ Na počátku stojí připodobnění vjezdu panovníka do města k vjezdu Ježíše Krista do Jeruzaléma o Palmové neděli.²²⁷ Tento motiv si křesťané dodnes připomínají o Květné neděli,²²⁸ která je základní částí liturgického roku. S křesťanským obsahem námětu se Rudolf II. ztotožnil, neboť v pozemském světě se autorita panovníka identifikovala s Boží.²²⁹ Vláda z Boží milosti odkazovala k takovému pojetí již ze své podstaty. Fáze ceremoniálů, ať už se jednalo o korunovaci, vjezd, nebo hold, byly vystavěny na prezentaci odznaků moci „nebeského království“. Jejím prostřednictvím bylo dáno najevo, že panovník v právu zastává svůj pozemský úřad z Boží vůle, jež vychází z obecně křesťanského pojetí královského majestátu.²³⁰ Královská moc byla posvátná a čerpala z tradice sahající do nekřesťanských dob, takže posílení ve formě pokřesťanštění

²²⁴ Z. VYBÍRAL, *Stavovství*, s. 753.

²²⁵ W. DOTZAUER, *Die Ankunft*, s. 248-250.

²²⁶ TAMTÉŽ, s. 249-250.

²²⁷ Mt 21,1-11; M 11,1-11; L 19,28-38; J 12,12-15.

²²⁸ Poslední neděle před Velikonocemi.

²²⁹ K tomu srov. M. BLOCH, *Králové divotvůrci*, s. 59-73, zde s. 67.

²³⁰ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 129-130.

dodalo této instituci nadpozemský rozměr vyžadující v silně náboženské společnosti úctu.²³¹ Již v předkřesťanské době existovala víra, že král je zástupcem skutečného Boha na zemi a je tedy „viditelným bohem“.²³² Křesťanství spojilo pozemský královský majestát s Kristovým. Ježíš byl svými příznivci za svého života považován za krále ustaveného Hospodinem,²³³ a proto byl jako „Syn člověka“ brán za pokračovatele krále Davida.²³⁴ Po smrti se Kristus podle Bible ujal nadpozemské vlády, a tak kraluje nad všemi pozemskými královstvími a „*bude kralovat na věky věků*.“²³⁵ Mimo jiné královská hodnota pro habsburský rod znamenala závazek ochránců všeho křesťanstva, jež byl posilován rostoucím tureckým nebezpečím.²³⁶ Odkaz k vjezdu Krista do Jeruzaléma v sobě spojoval vzdání úcty jak k představiteli pozemské moci, tak k Ježíši Kristu. Popisy „adventu Domini“ se objevují ve všech čtyřech Evangelích, což mělo do středověku vliv i na ustálení scénáře, podle kterého se ceremoniál vjezdu uskutečňoval.²³⁷

Deník uvádí, že císař jel na plesnivém koni,²³⁸ jehož význam a symbolika opět odkazovala na výjev vjezdu Krista do Jeruzaléma. Kůň měl stejnou funkci jako oslík, který nesl na hřbetu Ježíše. Pramen dokládá, že po přivítání zemskými úředníky před branami města si císař vyměnil koně. K městu byl nesen statným hnědákem.²³⁹ Pak mohla mít bílá barva původního koně další skrytý význam. Bílá je většinou spojována s něčím, co je božské, je symbolem čistoty a nevinnosti a nehasnoucím světlem. Ježíš je do šatu bílé barvy odíván po svém zmrtvýchvstání a také při zjevení matce Panně Marii.²⁴⁰ Bílý kůň byl rovněž nositelem světla. V mytologii, ze které vyrůstá křesťanství, je bílým koněm Slunce.²⁴¹

Když se panovník a průvod setkali, Zdeněk Lev z Rožmitálu uctivě panovníka přivítal. Rudolfovi popřál „*zdraví a šťastného nad námi léta panování a nad nepřáteli všeho křesťanstva vítězství* ...“²⁴² Nemohly chybět ani zdvořilostní formule, které k ritualizovanému

²³¹ srov. M. BLOCH, *Králové divotvůrci*, s. 63.

²³² Zvěstování Panně Marii: „*Hle počneš a porodíš syna a dáš mu jméno Ježíš. Ten bude veliký a bude nazván synem Nejvyššího a Pán Bůh mu dá trůn jeho otce Davida. Na věky bude kralovat nad rodem Jákobovým a jeho království nebude konce*.“ L 1,31-33. Srov. M. LURKER, *Slovník*, s. 278-279.

²³³ „*Volali: Požehnaný král, který přichází ve jménu Hospodinově*.“ L 19,38.

²³⁴ Tzv. „Davidovský král“ (termín převzat z M. LURKER, *Slovník*, s. 114), podle Bible byl David vyvolen Hospodinem jako nejlepší vládce Izraele. „*Tu řekl Hospodin: „nuže, pomaz ho! To je on. (...) A duch Hospodinův se Davida zmocňoval od onoho dne i nadále*.“ 1 S 16,12-13.

²³⁵ „*Jemu sláva i moc na věky*.“ Zj 1,6; 11,15.

²³⁶ V. BŮŽEK – J. HRDLÍČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk urozených*, s. 129-130.

²³⁷ W. DOTZAUER, *Die Ankunft*, s. 262-263; srov. Mt 21,1-11; Mk 11,1-10; L 19,29-40; J 12,12-19.

²³⁸ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 8.

²³⁹ TAMTÉŽ, s. 9.

²⁴⁰ J. HALL, *Slovník námětů*, s. 502.

²⁴¹ M. LURKER, *Slovník*, s. 125.

²⁴² MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 9.

uvítání neoddělitelně patřily. Často byly v rozporu se stavovskými názory týkající se zemské politiky, stanovisek k pojetí panovnických pravomocí a v neposlední řadě hájení starobylých svobod a výsad, které byly po nástupu Habsburků omezovány.²⁴³

Součástí promluvy k panovníkovi byla pasáž o vítězství křesťanů nad nepřáteli. Nepřáteli všech křesťanů byli Turci, jejichž nebezpečí bylo stále aktuální. Boj proti tomuto pohanskému nepříteli stál v popředí zájmů politiky Habsburků.²⁴⁴ Na jedné straně byly obavy z tureckého nebezpečí oprávněné, na druhé straně byla turecká ukrutnost jako základní znak tradičního obrazu Turka v raném novověku prezentována v rámci politické propagandy.²⁴⁵ Ta měla za úkol ovlivňovat nebo přímo měnit názory na Turky v českém prostředí. Propagandistickými prostředky byla kázání anebo tzv. napomenutí, naučení či rady v různých textových formách dělících se podle obsahu na texty vojensko-politické a náboženské.²⁴⁶ Panovníci se stylizovali do role křesťanského rytíře, jež byla demonstrována v symbolické komunikaci atributy rytířských ctností. Boj proti Osmanům je bojem za kříž,²⁴⁷ což vychází už z tradice křížových výprav jako ušlechtilý motiv válečného tažení. Současně je to i pádný a mocným argument pro výběr berně na obranu proti Turkům, i když vyvstávaly pochybnosti o možném zneužívání, ale přesto nikdo neodmítl alespoň nějakou částku postoupit.²⁴⁸ Taková daň byla dohodnuta i na jednání olomouckého sněmu započatého s přítomným císařem 1. července 1577.²⁴⁹

Po přivítání zemským hejtmanem císař poděkoval ústy Vratislava z Pernštejna. Císař sdělil stavům, že Moravané u něj vždy budou v lásce a přízni. Pak vsedl na koně jako první, tím mu byla dána přednost zrcadlící společenskou hierarchii, a ujal se vedení v čele průvodu. Biskup Mezoun na císaře čekal u bran města s velkým zástupem duchovních a prelátů. Shromáždili se nedaleko špitálu, kde se říkalo „na Vostrovích“.²⁵⁰ Rudolf II. sesedl z koně, přistoupil k biskupovi a než k němu biskup Mezoun latinsky promluvil a řádně ho přivítal,

²⁴³ V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 146. Srov. též JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547*, I/II, Praha 1968 (1971), 1984, zvláště s. 138-144, 162-169; A. MÍKA, *Stoletý zápas*, s. 15-31.

²⁴⁴ Tomáš RATAJ, *České země ve stínu pŕlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře*, Praha 2002, s. 139-141.

²⁴⁵ TAMTÉŽ.

²⁴⁶ TAMTÉŽ.

²⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 219-224.

²⁴⁸ TAMTÉŽ, s. 141.

²⁴⁹ Po 20 groších od každého usedlého, z domů městských a od Židů 1,5 kopy grošů. Má-li být Morava řádně zabezpečena proti vpádům nepřátel, je nutné opravit a lépe zásobovat báňská uherská města. Také měla být opravena tvrz v severozápadních Uhrách, která by sloužila k obraně proti útokům na Moravu. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy II*, s. 318.

²⁵⁰ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 9.

políbil císař pacem,²⁵¹ který mu byl podán. Políbený kříž sám představoval nejvyšší symbol Kristovy oběti a zároveň církevní autority. Polibek měl od počátku spíše sakrální charakter, neboť se jím vyjadřovalo připodobnění k Bohu nebo božskému principu.²⁵² Políbením císař vyjádřil hlubokou úctu a náklonnost Bohu, jenž byl jedinou autoritou, která stála výše než on sám. „Pozemský král“ měl nejbližší k Bohu spravujícího „království nebeské“, proto se nikdo jiný nemohl císaři rovnat stejně tak, jako se nemohl nikdo rovnat Bohu.²⁵³

Aspekty náboženského charakteru byl celý průvod naplněn od počátků až do konce. Taková forma se ustálila v době karolinské dynastie, kdy se stala nedílnou součástí vjezdu bohoslužba.²⁵⁴ Současně byl panovník provázen zástupem duchovních od bran města do nejvýznamnějšího svatostánku. Biskup olomoucký si již dříve vymohl, aby bohoslužba proběhla v jeho domácím kostele sv. Václava a byla mu tak dána přednost před farním kostelem sv. Mořice. Rudolf II. nejprve uvažoval, že by modlitby vykonal v kostele sv. Mořice, kam při své návštěvě Olomouce zavítal jeho otec Maxmilián II.²⁵⁵ Po biskupově naléhání se ale císař rozhodl pro kostel sv. Václava. Hlavním důvodem byla snaha více nepodněcovat již tak dost napjaté vztahy na Moravě.²⁵⁶ Ke kostelu jel císař na koni a nad ním byla městským stavem nesena nebesa. Nebesa symbolizovala božskou ochranu. Symbolické propojení s nebeskou klenbou naznačovalo Boží přítomnost. Oblaka byla spojována s Bohem, byla jakýmsi propojením se Zemí, jak tomu bylo například v biblickém Zjevení Janově: „*Hle, přichází v oblacích! Uzíří ho každé oko...*“²⁵⁷

Průjezd městem vizualizoval hierarchii nejvyšších moravských zemských úředníků.²⁵⁸ Císařova koně vedl za uzdu zemský hejtman Zdeněk Lev z Rožmitálu. Byl zástupcem panovníka v Markrabství a zaujímal první příčku mezi šesti nejvýznamnějšími úředníky v Markrabství.²⁵⁹ Před panovníkem jel nejvyšší maršálek Království českého Čeněk z Lipé. Jeho hodnost byla druhou nejvyšší v zemi, proto funkce vést císařova koně náležela Čěnkovi

---

²⁵¹ TAMTÉŽ. Pacifikál podaný k políbení je zdobená slonovinová, kovová či dřevěná destička s obrazem Ukřižovaného Krista, nebo ozdobný kříž. Užívá se při úkonech většiny katolických obřadů. M. LURKER, *Slovník*, s. 198.

²⁵² TAMTÉŽ, s. 197-198. I v nekřesťanských dobách se polibkem nohou panovníka vyjadřovala jeho božskost. TAMTÉŽ.

²⁵³ Srov. pozn. 229.

²⁵⁴ W. DOZAUER, *Die Ankunft*, s. 259-260.

²⁵⁵ B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 41.

²⁵⁶ TAMTÉŽ.

²⁵⁷ Mt 17,5

²⁵⁸ Srov. Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 90-91. F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 137-154.

²⁵⁹ F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 137-145.

z Lipé po právu.²⁶⁰ Jel „s nahým mečem na svém koni, ten meč v rukou koncem vzhůru drže, jest nesl.“²⁶¹ Ostatní šli pěšky. Meč byla královská insignie a byl spjat s kultem světců, byl zasvěcen sv. Václavovi. Byl symbolem světské moci a atributem ozbrojené síly. Ta má funkci chránit i trestat.²⁶² V rukou maršálka byl meč symbolem důstojnosti. Odkazoval na mravní hodnoty křesťanského rytíře. Síla, hrdinství a rytířské ctnosti byly výstižnými atributy panovníků habsburského rodu. Je zde úzká spojitost s obranou proti tureckému nebezpečí, kterou má křesťanský rytíř zaručovat. To mělo vyzdvihovat kult šlechtice jako ochránce křesťanského náboženství.²⁶³ Nejvyšší ctností byla mravní čistota, která byla spatřována v náboženské unifikaci. Habsburkové si velice zakládali na tom, aby jejich obraz jako panovníků odrážel nejlepší možné vlastnosti, kterými se vládce mohl vyznačovat.²⁶⁴ Císař Rudolf II.²⁶⁵ si byl velmi dobře vědom, jak je nutné prezentovat ryzí odraz těchto vlastností, aby neklesla císařská autorita a aby nedošlo k podlomení panovníkova majestátu.

V kostele sv. Václava proběhla bohoslužba a zpíval se chvalozpěv *Te Deum Laudamus*.²⁶⁶ Pramen se více k modlitbám v chrámu nevyjadřuje a pokračuje odjezdem císaře do jeho příbytku, který byl předem olomouckým městským stavem nákladně připraven. Byly „na horním rynku na dolní straně tři domy Jeho Milosti císařské prolomeny a připraveny“.²⁶⁷ Pozice císařského domu byla účelná, protože na náměstí se většinou odehrávaly slavnosti, turnaje či jiná podívaná. Často, a není tomu jinak ani v tomto olomouckém případě, přijímal panovník hold města přímo z okna nebo balkonu svého příbytku na náměstí.²⁶⁸ Cestou na náměstí hejtman opět vedl císařského koně ulicemi. Cesta byla lemovaná ozbrojenci, neboť „Olomoučané nemálo lidu zbrojného“ vypravili a „střelbu svou dosti pořádně“.²⁶⁹ Ozbrojenci zaručovali ochranu panovníkovi a značili sílu. Dá se předpokládat, že střelba proběhla jen jednorázově, ač silně, jak udává pramen. Rudolf II. písemně a dopředu žádal nejvyšší

²⁶⁰ Jako jediný z nejvyšších úřadů byl společný pro Čechy i Moravu. Tento úřad dědičně náležen pánům z Lipé. J. JANÁK – Z. HLEDÍKOVÁ – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 91.

²⁶¹ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 10.

²⁶² Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, s. 97-119.

²⁶³ Navrácení k starobylým ctnostem šlechtice, jehož hlavní povinností je boj proti Turkům, Jaroslav PÁNEK, *Paměti českého šlechtice z poloviny 16. století („Sarmacia“ Jana Zajíce z Hazmburka)*, FHB 14, 1990, 17-98.

²⁶⁴ Ke ctnostem blíže J. HALL, *Slovník*, s. 97; též V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Člověk*, s. 57-58.

²⁶⁵ Obraz Rudolfa II. v dobových životopisech srov. TAMTÉŽ, s. 63. Blíže k obrazu Rudolfa II. TAMTÉŽ, s. 63-67; Lidská podoba císaře Rudolfa J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 294-306.

²⁶⁶ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 10.

²⁶⁷ Příbytek císaře se nacházel na dolní straně dnes Horního náměstí. TAMTÉŽ.

²⁶⁸ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 18. Srov. M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 285-286.

²⁶⁹ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 10.

úředníky zemské, aby při jeho vjezdu nebyl hlukem a velkou střelbou porušen smutek nad smrtí Maxmiliána II.²⁷⁰ Držení smutku bylo demonstrováno i černým oděním zúčastněných. Doklady, že Rudolf smuteční šat neodložil, dokazuje už uvítací ceremoniál a následný hold v Budyšině a Vratislavi v květnu 1577.²⁷¹ Rudolf II. dopisem z Vratislavi zpravil zemského hejtmána o svém příjezdu na Moravu, součástí byla připomínka, aby byli všichni na přivítání připraveni a měli oblečeno černé roucho na důkaz vyjádření smutku nad zesnulým císařem. Také připomněl, aby uvítání proběhlo v poklidu bez příliš velkolepé střelby.²⁷²

Když průvod dorazil k jezuitské rezidenci na Předhradí, čekali na císaře velkolepé uvítání od místních jezuitů, kteří vystavěli na jeho počest zdobnou slavobránu. V symbolické komunikaci naznačuje brána, porta či dveře vchod odněkud někam. V sakrálním prostředí je to vchod do nebes; nebeská brána byla vnímána jako přechod mezi pozemským a nadpozemským světem.²⁷³ Císař již tento den prošel světskými městskými branami, které otevíraly vcházejícímu pomyslně chráněný prostor města. V Deníku z roku 1577 nebylo uvítání městským stavem podrobněji popsáno.²⁷⁴ Tradičně bývaly předávány klíče od města, které si tak pomyslně odemykal.²⁷⁵ Vrcholnou symbolikou je Ježíšovo připodobnění k bráně: „*Já jsem dveře. Kdo vejde skrze mne, bude zachráněn.*“²⁷⁶ V případě jezuitů to mohl být symbol přechodu ze světského do sakrálního prostoru. Slavobrána byla symbolicky vyzdobena. Na jejím vrcholu uprostřed seděl černý dvouhlavý orel. Byl to heraldický symbol císařského erbu, jímž byl prezentován majestát a odkaz na Svatou říši římskou národa německého. Heraldické symboly demonstrovaly paměť, rodové kořeny a nepřetržitě trvající linii habsburských panovníků.²⁷⁷ Habsburkové sledovali tuto rodovou tradici a hledali v ní své vzory, ke kterým se snažili připodobnit. Své příbuzenství pojil habsburský rod s rody římskými, účastníky Trójské války i Karlem Velikým. Tato demonstrace nepřetržitého trvání urozenosti se vyvinula v habsburský ideál panovníků jako nejurozenějších mezi všemi.²⁷⁸

²⁷⁰ Císař Rudolf II. Vilémovi z Rožmberka, v prosinci 1576 *Sněmy české V*, s. 33; Císař nejvyšším úředníkům zemským, v prosinci 1576. TAMTÉŽ.

²⁷¹ M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 287.

²⁷² Rudolf II. hejtmánovi, Vratislav 9. června 1577 (B. NAVRÁTIL, *Biskupství olomoucké*, s. 39, pozn. 3.)

²⁷³ M. LURKER, *Slovník*, s. 59-61.

²⁷⁴ „*A tak jest Pan hejtman svrchu psaný na místě všech pánův a stavův Margk:[rabství] Morav:[ského] Jeho Mi:[losti] Císařské slovy náležitými vynášující J:[eho] Mi:[losti] Cí:[sařské] zdraví a šťastného nad námi za mnohá léta panování a nad nepřáteli všeho křesťanstva vítězství a přivítání ráčil.*“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 9.

²⁷⁵ W. DOTZAUER, *Die Ankunft*, s. 248.

²⁷⁶ J 10,7nn. Citováno podle díla M. LURKER, *Slovník*, s. 61.

²⁷⁷ Na příkladu heraldické výzdoby předmětů hmotné kultury ve šlechtickém prostředí BŮŽEK, Václav, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 37-57.

²⁷⁸ V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Člověk*, s. 58.

Heraldické obrazy jsou pak viditelným znakem sebe prezentace, jež měl model ideálu připomínat. Orel symbolizoval sílu a vítězství. V antickém starověku byl znázorňován na korouhvích římských legií, z nichž se postupně začal uplatňovat jako výsostný znak mnoha států. Náboženství ve středověku přenášelo křesťanské významy na symboly zachované z antiky, takže se orlu dostává dalšího emblematického symbolu – nanebevstoupení Ježíše Krista.²⁷⁹ Podobný význam má i orlice, umístěná na straně od říšského orla, jež byla erbem země moravské. Historie tohoto heraldického znamení sahá již do dob přemyslovských panovníků, kteří užívali tzv. svatováclavskou orlici, která byla odvozena od orlice říšské.²⁸⁰ Po druhé straně dvouhlavého orla byl plasticky ztvárněn pelikán „*an se v srdce štípe*“.²⁸¹ Opět je zde patrný odkaz na křesťanskou symboliku. Rudolf II. byl připodobněn k pelikánovi klovajícím se do prsou, aby nakrmil mláďata svou krví. V symbolické komunikaci jde o vyjádření Kristovy oběti na kříži. Je naplněn viditelný atribut křesťanské lásky, neboť sám pelikán tuto oběť vykonává jako zbožný čin, čin lásky.²⁸² Císař je spatřován jako ochránce celého království, který pro dobro a prosperitu země udělá vše, neboť tak činí z lásky Boží.

---

²⁷⁹ J. HALL, *Slovník námětů*, s. 315.

²⁸⁰ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 2002³, s. 360.

²⁸¹ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 11.

²⁸² J. HALL, *Slovník námětů*, s. 346.

4.2 Prezentace Rudolfa II. prostřednictvím mytologických motivů

Období renesance a především italská renesance vtiskla vjezdu podobu reprezentační, která měla působit na více příjemců. Tato prezentace se odrážela v nástupu často užívané alegorické výzdoby odkazující na antické a mýtické motivy. S tím se do popředí dostává symbolika propagující majestát a samotnou osobu konkrétního panovníka. Vládci se stylizovali do podoby bohů a symbolicky tak odkazovali na svůj božský původ a na božské vlastnosti, které si tak přivlastňovali.²⁸³ Soudobý pozorovatel vjezdu a následného holdování císaři v Olomouci ve svém Deníku zaznamenal také jisté prvky, které v sobě obsahovaly antikou a mytologií ovlivněnou symboliku.

Světská symbolika je obsažena v inscenovaném přivítání císaře, kdy se mu nabídl pohled na takřka divadelní scénu režírovanou olomouckými jezuiti. „*Pacholata jako andělé připraveni byli a Jeho Milost císařskou latinským jazykem vítali a sedmero učení oznamovali.*“²⁸⁴ Sedmero svobodných umění představovalo sedm základních oborů středověké vzdělanosti. Byla rozdělena do dvou skupin. Trivium obsahovalo gramatiku, logiku a rétoriku, kvadrivium zahrnovalo geometrii, aritmetiku, astronomii a muziku.²⁸⁵

Jezuitské uvítání formou veršového zpracování motivu sedmera svobodných umění bylo prvním konkrétním holdem přímo Rudolfovi II. Prezentaci těchto učení předcházely verše velebící jeho jméno a jeho osobu. Jako první zazněla pozdravná slova z úst jednoho ze sedmi žáků převlečených za anděly. Rudolf II. byl nazván ozdobou, nadějí a hlasem všech věřících.²⁸⁶ Pozdravena byla také arciknížata Maxmilián a Matyáš. Promluva končila provoláním slávy rakouskému domu.²⁸⁷ Druhý anděl svými verši vyjádřil štěstí z příjezdu Rudolfa II., které naplňuje Olomoučany a veškerý lid v monarchii. Svá slova zakončil zvoláním k Rudolfovi s přáním dlouhého života.²⁸⁸ Poté promluvil třetí anděl. V jeho slovech byla skrytá symbolika vlády z Boží milosti.²⁸⁹ Pak žák vyzval bohyni Minervu, aby rozezněla

---

²⁸³ W. DOTZAUER, *Die Ankunft*, s. 269-270.

²⁸⁴ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 11.

²⁸⁵ Blíže J. HALL, *Slovník námětů*, s. 401-402.

²⁸⁶ „*Salve Romli Caesae, dum Tibi, magne Rudolphe, Nomine gymnasii prospera cuncta praecor; Tu decus Austricanum, Tu spes labentis ouilis, Tu latiae magnus religionis Sonor.*“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 11.

²⁸⁷ „*Sauete Austriacae gloria magna domus.*“ TAMTÉŽ.

²⁸⁸ „*Viue diu Faelix! Viue Rudolphe diu!*“ TAMTÉŽ.

²⁸⁹ „*Hoc optant superi Caelituumque chori*“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 12.

struny své loutny.²⁹⁰ Použitím odkazu na bohyni Minervu (řec. Pallas Athéna), jež byla jedno z hlavních božstev starověkého Řecka a Říma, chtěli jezuité poukázat na obraz bohyně jako ochránkyně hrdinů. Pro habsburské panovníky bylo typické ztotožňování svého obrazu s Herkulem a s jeho hrdinskými činy.²⁹¹ Zde je možné spatřit spojitost mezi antickým ideálem a Minervou. Habsburkové se odkazem na Herkula přibližovali řeckým, makedonským a římským vládcům, kteří stejně jako oni herkulovským motivem zvyšovali svojí prestiž.²⁹² Hmotným dokladem jsou například ražby na mincích užívané při různých ceremoniích, které sloužily k uchování paměti na spojení Herkulových ideálních vlastností s habsburskými panovníky.²⁹³ U nás se objevují ve sbírce Ferdinanda Tyrolského, které ale mohou být přejaty ze starších sbírek Maxmiliána I. nebo Ferdinanda I.²⁹⁴ Dalším dokladem je herkulovská výzdoba modlitebních knih Maxmiliána II. nebo emblém Karla V.²⁹⁵ Tato habsburská tradice dostává další rozměr v souvislosti s bojem s Turky.²⁹⁶ Herkules přemohl mýtické nestvůry; s nestvůrou ohrožující křesťanský svět se chtěli Habsburkové vypořádat se stejným úspěchem.²⁹⁷ Minerva jako ochránkyně a rádkyně provázela Herkula na jeho hrdinských cestách.²⁹⁸ Stejnou cestou moudrosti, spravedlnosti, hrdinství a ctnosti se měl vydat Rudolf II. jako nový český král a římský císař.

Další možnou interpretaci nabízí připodobnění Rudolfových vlastností k základním atributům bohyně, takže může být brán za ochránce vzdělání a umění.²⁹⁹ To se u Rudolfa II. projevilo především v pozdějších letech rozsáhlým sběratelstvím. Již po smrti otce, který se věnoval mecenášství umění různého druhu,³⁰⁰ se ujal rodinných sbírek. Souvislost s uměním má i Minervin vztah s bohyněmi tvůrčí inspirace, Múzami.³⁰¹ Motiv Múz a jejich vůdce Apollona se také často objevuje v symbolice prezentující majestát habsburských panovníků.³⁰²

²⁹⁰ „Et tu docta cohors atque inclita turba Mineruae, Tangite letifica fila canorae lirae.“ TAMTÉŽ.

²⁹¹ Guido BRUCK, *Habsburger als „Herculier“*, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien 50, 1953, s. 191-198, zde s. 191-192.

²⁹² TAMTÉŽ.

²⁹³ TAMTÉŽ, s. 193.

²⁹⁴ TAMTÉŽ.

²⁹⁵ K tomu podrobněji TAMTÉŽ, s. 194, 196.

²⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 198.

²⁹⁷ G. BRUCK, *Habsburger als „Herculier“*, s. 191.

²⁹⁸ Srov. J. HALL, *Slovník námětů*, s. 155-158.

²⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 275-276.

³⁰⁰ J. JANÁČEK, *Rudolf II.*, s. 244-266, zde 247-249.

³⁰¹ J. HALL, *Slovník*, s. 288.

³⁰² Srov. V. BŮŽEK, *Ferdinand Tyrolský*, s. 147-150.

V prvotní podobě byla Minerva bohyně válek, avšak bojovnicí hájící spravedlnost na straně dobrých.³⁰³ Tak i Rudolf II. bude vždy spravedlivě ochraňovat ty, jejichž císařem se stal. Je opakem Marsu, boha ničení, a vede boj vždy moudře. I to se očekávalo od korunovaného Habsburka, o jehož válečnických kvalitách nebylo ve chvíli andělovy promluvy pochyb. Dalším z mnoha znaků bohyně je olivový strom, symbol míru a hojnosti, který spojuje mytologický příběh o Sporů Minervy a Neptuna s původem jejího patronství nad městem Athény.³⁰⁴ Hojnost a mír jsou samozřejmostí, kterou všichni obyvatelé Markrabství od svého budoucího panovníka očekávali. Ze strany jezuitů bylo odkazem na bohyni Minervu toto očekávání vyjádřeno.

Poslední atribut bohyně Minervy, který je třeba zmínit, je sova sedící na hromadě knih.³⁰⁵ Sova je znakem moudrosti, který se objevuje i v symbolice sedmera učení, jimiž veršovaný projev jezuitských andělů pokračoval. Každému byly vymezeny dva verše, kterými byla jednotlivá učení uvedena. První byla představena Astronomie jako umění znát hvězdy a jejich polohy. Žák popřál císaři stejně tolik štěstí, jako je na nebi hvězd.³⁰⁶ Pak předstoupila personifikovaná Geometrie, která své jméno odvozovala od měření kruhu. Rudolf byl vykreslen jako Bůh, jemuž je podroben kruh, který symbolicky představoval kosmickou harmonii.³⁰⁷ Všechny body jsou stejně daleko od středu a není tak počátku ani konce, proto se stává kruh universem, věčností. Je možné vytvořit z něj další obrazce, stejně jako jsou od Boha odvozeny všechny bytosti. Kruh se dostává do souvislosti se stvořením a Stvořitelem a stává se jeho nejjednodušším a zároveň nejdokonalejším symbolem. Následovala prezentace umění Aritmetiky. Přirovnává zásluhy císaře Rudolfa II. k číslům, které navěky přetrvají.³⁰⁸ Hudba byla reprezentována radostnými hlasy. Rudolfovi II. zprostředkovaně popřála jen dobré dny a bez nepřátel.³⁰⁹ Poté předstupuje Rétorika, jež je obrazem dokonalé mluvy, která

³⁰³ J. HALL, *Slovník námětů*, s. 275-276.

³⁰⁴ TAMTÉŽ, s. 276.

³⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 277.

³⁰⁶ „*Illa tibi exoptat, quae docet astra poli.*“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 12.

³⁰⁷ „*Quia metior orbem: hunc tibi subiiciat, magne Rudolphe, Deus.*“ TAMTÉŽ; k symbolice kruhu srov. J. HALL, *Slovník námětů*, s. 172; M. LURKER, *Slovník*, s. 119-120.

³⁰⁸ „*Vince meos numeros annis, virtute, tropheis, Et meritis, Caesar magne Rudolphe, Tuis.*“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 12.

³⁰⁹ „*Laeta sonos doceo, magne de Caesare Caesar., Semper agas laetos victor ab hoste dies.*“ TAMTÉŽ.

je vlastní i císaři.³¹⁰ Jako poslední císaře zdraví personifikovaná Gramatika, která učí správně hovořit.³¹¹

Po dokonání tohoto představení se už nic jiného nedělo. Lze předpokládat, že byl Rudolf uveden v doprovodu předních pánů a úředníků do svého příbytku.³¹² Smil Osovský, autor svědectví o vjezdu Rudolfa do Olomouce, rázem přechází k popisu událostí následujícího dne, kdy měl být císařem řešen spor mezi biskupem Mezounem a moravskými stavy.

Tím se uzavírá symbolika užitá při olomouckém vjezdu a následném stavovském holdu císaři Rudolfovi II. v posledních červnových dnech roku 1577. Závěrečná slova pasáže, kde interpretuji symboliku užitou ve výzdobě slavnostního adventu, použiji z představení jezuitů, které se konalo u jezuitské rezidence. Ve výstižné řeči žák převlečený za anděla, který promluvil k Rudolfovi jako poslední, vyzval Boha, aby dal dlouhé semknutí s tím, jenž právě vstupuje do svého města.³¹³ Tím bylo symbolizováno přijetí Rudolfa II. ve městě Olomouci, která se tak stala jeho vlastnictvím, stejně jako ostatní města, celá zem i monarchie, neboť se stal jejím patronem, vládcem a ochráncem, a to na základě legitimacy stvrzené i tímto velkolepým rituálem. Ceremoniál byl ukončen přáním všech shromážděných: „Žij císaři, žij Rudolfe dlouze“.³¹⁴

---

³¹⁰ „*Insontes tueor, sontes premo, respuo sordes. Vnum est officium Caesaris atque meum.*“ TAMTÉŽ, s. 13.

³¹¹ „*Te recto, Caesar, viue Rudolphe diu. Sermonem doceo rectum, sermone saluto Te recto, Caesar.*“ TAMTÉŽ.

³¹² Pravděpodobně byl odveden v doprovodu do svého příbytku. Srov. TAMTÉŽ, s. 10; též M. HOLÁ – M. HOLÝ, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, s. 288.

³¹³ „*Nunc urbem faelix ingrediare tuam.*“ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 13.

³¹⁴ „*Viue Caesar, viue Rudolphe diu.*“ TAMTÉŽ.

5 Závěr

Předložená práce se pokusila s využitím metodického přístupu symbolické komunikace přiblížit rituální raně novověkou slavnost a poodhalit téma manifestace panovnické autority a legitimního převzetí moci. Zvolený přístup k interpretaci pramenů svým charakterem pomáhá pochopit vnitřní svět raně novověkého člověka, jenž je navenek demonstrován. Pozornost byla zaměřena na prezentaci osobnosti Rudolfa II., která vyplývá z užití symboliky při jeho slavném příjezdu do Olomouce. To byl také prvotní úkol – dešifrovat zástupné formy komunikace, které měly zprostředkovat symbolický dialog mezi panovníkem a těmi, kteří čekali na jeho velkolepý triumf. Byly nastíněny základní významy užitých symbolů. Ze závěrečného rozboru vyplývá jejich struktura. Na prvním místě stojí prezentace na základě křesťanského odkazu. Celý ceremoniál měl duchovní scénář, jehož střed tvoří bohoslužba. Panovník byl na prvním místě připodobněn k Bohu. Na božském trůnu spočinul Hospodin a pro císaře byl trůn vladařským privilegiem, protože byl Božským pozemským zástupcem.³¹⁵ Sekundární, ne však méně významná, je prezentace podle světských motivů. K tomu přispěla doba renesance, která přináší uvolnění středověké náboženské upjatosti a současně obrací zájem od Boha k člověku. Odkaz antiky a její mytologický základ se stal výbornou předlohou pro panovníka-hrdinu, do které se habsburský vládce stylizoval nejčastěji.

Tím je částečně zodpovězena také otázka, jakou politickou a symbolickou roli hrál ceremoniál vjezdu a holdování na prahu novověku. Festivity a slavnosti obecně byly vítaným zpestřením v každodenním životě raně novověkých lidí. Vysoce postavení urození a v případě této práce i duchovní obec, popřípadě zástupci měst, spatřovali v celém rituálu možnost vlastní sebeprezentace a také jakýsi důkaz panovníkovi o jejich loajalitě, podřízenosti a poslušnosti. Tím ovšem neklesá význam role účastníků s nižším postavením. Svojí účastí a sledováním celé scény demonstrace panovnického majestátu potvrzovali to, co se před jejich očima odehrávalo. Panovník tak legitimizoval převzetí moci před veřejností. Politickou roli slavnostního vjezdu a přijetí holdu dokládá její oficiální charakter a také její přesný scénář zanesený v raně novověkých právních pramenech.

Nechyběly ani úvahy nad rolí náboženství, která se promítla do nastíněné olomoucké slavnosti. Dá se říct, že náboženské motivy chování účastníků stály na prvním místě. Demonstrace nadřazenosti, o níž se rozepisují ve třetí kapitole této práce, byla výsledkem střetu dvou nábožensky heterogenních skupin. Na jejím pozadí došlo k pomyslnému souboji

---

³¹⁵ M. LURKER, *Slovník*, s. 278-279.

protestantismu a katolictví. O tom, kdo v tomto imaginárním boji zvítězil, je těžké rozhodnout. Důrazným výstupem proti nejvyššímu zástupci katolického tábora na Moravě si protestantská strana vymohla jen krátkodobé vítězství. Přesto byla bitva sehraná před zraky panovníka jen malým zadostiučiněním, neboť naději plynoucí z razantního postoje nekatolíků vzápětí pohltit viditelný nesouhlas nejdůležitější osoby v zemi – vládce. Císař se snažil zneprátelené strany smířit, ale ve své královské přísaze učiněné v Olomouci dal najevo, jaké náboženství je jeho vírou, neboť přísahu zakončil slovy: „*Tak nám Pán Bůh pomáhej, Matka Boží i všichni svatí.*“³¹⁶ Přísahou na svaté jasně naznačil své stanovisko a proti tomu momentálně nebylo možné bojovat.³¹⁷

Poslední otázka, která byla položena na počátku práce, se týká vnímání festivit ve společnosti raného novověku. Předně zájem směřoval k průběhu ceremoniálu, zda posloupnost úkonů při slavnosti kopírovala pravidla stanovená pro tyto účely. Program se řídil danou předlohou, ale neočekávaným situacím se někdy nebylo možné vyhnout. Vnímání narušení řádu rituálu bylo silné, což potvrzuje i fakt, že jsou tyto situace hodné zaznamenání a často zastínily svým rozsahem popis politicko-právních úkonů. Docházelo k tomu i přesto, že změna rituálu mohla narušit posvěcovací účinek obřadu a mohla tak zpochybnit legitimitu nového panovníka. I tato práce je postavena na prameni, který široce přibližuje změnu v tradičním očekávaném chování jednotlivých účastníků rituálního aktu.

Na závěr se dá říci, že koncepce symbolické komunikace je velmi přitažlivá, neboť vtahuje badatele do imaginace lidí sledovaného období. Přesto nezůstává jen metodou jedné epochy, ale je možné její přístupy aplikovat i na jiné. Symbolická komunikace umožňuje nahlížet na prameny z jiných úhlů pohledů, proto otevírá další cesty výzkumu badatelsky již zpracovaných témat. Závěrečná slova pro svoji práci nalézám u Barbary Stollberg-Rilinger. Dokládají význam badatelské metody symbolické komunikace jako nejvýše aktuální, a to nejen v historii, ale i dnes, neboť „symbolické komunikaci se nevyhneme, i přesto, že klademe důraz na racionální diskuzi“.³¹⁸

---

³¹⁶ MZA Brno, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst*, s. 16.

³¹⁷ Reformované církve neuznávali posloupnost svatých, kteří následovali po Ježíši Kristu. Za základ víry považovali jen jeho učení. Katolictví svaté nevyjímá. Srov. Z. VYBÍRAL, *Politická komunikace*, s. 113-114.

³¹⁸ B. STOLLBERG-RILINGER, *Symbolische Kommunikation*, s. 489.

6 Seznam použitých pramenů a literatury

6.1 Archivní prameny

Moravský zemský archiv Brno

Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst co jest se při času svatýho Jana Křtitele Páně v městě Olomouci dalo když Jeho Milost císař Římský Rudolf toho jména druhý za Pána země Moravský léta Páně 1577 přijat jest*, s. 7-20.

Stavovské rukopisy, Památky sněmovní II.

Stavovské rukopisy, Památky sněmovní III.

Státní oblastní archiv Třeboň

Historica Třeboň, sign. 4978, 4984.

6.2 Prameny vydané

DEMUTH, Karel J. (ed.), *Tovačovská kniha aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova zemského hejtmana Markrabství moravského sepsání obyčejů, řádů, zvyklostí starobyklých a práv Markrabství moravského*, Brno 1858.

KOLÁR, Jaroslav (ed.), *Marek Bydžovský z Florentina, Svět za tří českých králů. Výbor z kronikářských zápisů o letech 1526-1596*, Praha 1987.

PÁNEK, Jaroslav (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu V. 1577-1580, Praha 1887.

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I. 1577-1580, Praha 1877.

6.3 Použitá literatura

- BLOCH, Marc, *Králové divotvůrci. Studie o nadpřirozenosti přisuzované královské moci, zejména ve Francii a Anglii*, Praha 2004.
- BRANDL, Vincent, *Kterak král Rudolf II. I. 1577 v Olomouci za pána země Moravské uvítán byl*, Obzor III., č. 8, Brno 1980.
- BRUCK, Guido, *Habsburger als „Herculier“*, Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen in Wien 50, 1953, s. 191-198.
- BURKE, Peter, *Jazyk gesta v raně novověké Itálii*, in: TÝŽ (ed.), *Variety kulturních dějin*, Brno 2006, s. 67-83.
- BŮŽEK, Václav, *Ferdinand Tyrolský mezi Prahou a Innsbruckem. Šlechta z českých zemí na cestě ke dvorům prvních Habsburků*, České Budějovice 2006 (= MH VII).
- BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (= OH 7), s. 5-28
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech v raném novověku*, České Budějovice 2000 (= OH 8).
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002.
- DOTZAUER, Winfried, *Die Ankunft des Herrschers. Der fürstliche „Einzug“ in die Stadt (bis zum Ende des Alten Reichs)*, Archiv für Kulturgeschichte 55, 1973, s. 245-288.
- Van DÜLMEN, Richard, *Historická antropologie*, Praha 2002.
- EVANS, Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997.
- EVANS, Robert John Weston, *Vznik habsburské monarchie 1550-1700*, Praha 2003.
- FIŠER, Rudolf - NOVÁČKOVÁ, Eva - UHLÍŘ, Jiří, *Třebíč. Dějiny města*, Brno 1978.
- FRANZEN, August, *Malé církevní dějiny*, Praha 1992
- VAN GENNEP, Arnold, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1997.
- HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.
- HELLER, Lynne – VOCELKA, Karl, *Die Lebenswelt der Habsburger. Kultur und Mentalitätsgeschichte einer Familie*, Graz-Wien-Köln 1997.

- HOLÁ, Mlada – HOLÝ, Martin, „*Vratislaviam venit magno et solemni apparatu*“, *Holdovací cesta Rudolfa II. do Vratislavy v roce 1577*, in: *Per saecula ad tempora nostra*, Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, Praha 2007, s. 284-295.
- HRDLIČKA, Josef, *Otázky bez odpovědí, aneb konsenzuální ticho při obnovách městských rad v raně novověkých Čechách*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= OH 12), s. 187-220.
- JAKUBEC, Ondřej, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*, Olomouc 2003.
- JANÁČEK, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha-Litomyšl 1997.
- JANÁČEK, Josef, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547, I/II*, Praha 1968 (1971), 1984.
- JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- KAMENÍČEK, František, *Císař Rudolf II. na Moravě roku 1577*, Sborník dějepisných prací bývalých žáků Dra. Václava Vladivoje Tomka vydaný na památku odchodu jeho z university Klubem historickým v Praze, Praha 1888.
- KAMENÍČEK, František, *Zemské sněmy a sjezdy moravské I.*, Praha 1900.
- KAMENÍČEK, František, *Zemské sněmy a sjezdy moravské II.*, Praha 1902.
- KAMENÍČEK, František, *Zemské sněmy a sjezdy moravské III.*, Praha 1905.
- KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004 (= MH IV).
- LE GOFF, Jacques, *Kultura středověké Evropy*, Praha 2005.
- LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude, *Encyklopedie středověku*, Praha 2002.
- LURKER, Manfred, *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Praha 1999.
- MACŮREK, Josef, *Čechové a Poláci v 2. polovině 16. století (1573-1589)*, Praha 1948.
- MACŮREK, Josef, *Dozvuky polského bezkráloví z roku 1587*, Praha 1929.
- MAREK, Pavel, *Ceremoniál jako zrcadlo hierarchického uspořádání císařského dvora Ferdinanda II.*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr*, České Budějovice 2002 (= OH 10), s. 371-396
- MAREK, Jaroslav - ŠMAHEL, František, *Škola Annales v zrcadle českého dějepisectví*, ČČH 97, 1999, s. 1-18.
- MÍKA, Alois, *Stoletý zápas o charakter českého státu 1526-1627*, Praha 1974.

- NAVRÁTIL, Bohumil, *Biskupství Olomoucké 1576-1579 a volba Stanislava Pavlovského*, Praha 1909.
- NEŠPOR, Václav, *Dějiny města Olomouce*, Olomouc 1998.
- NOVÁK, Jan Bedřich, *Rudolf II. a jeho pád*, Praha 1935.
- PÁNEK, Jaroslav, *Biskup a kancléř (Stanislav Pavlovský a Vratislav z Pernštejna 1579 až 1582 a jejich úloha počátečních rekatolizace Moravy)*, ČMM 113, 1994, s. 35-48.
- PÁNEK, Jaroslav, *Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský a česká šlechta*, OAO, 1989, s. 35-58.
- PÁNEK, Jaroslav, *Paměti českého šlechtice z poloviny 16. století („Sarmacia“ Jana Zajíce z Hazmburka)*, FHB 14, 1990, 17-98.
- PÁNEK, Jaroslav, *Politický systém předbělohorského státu*, FHB 11, 1987, s. 41-101.
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, s. 132-203.
- PÁNEK, Jaroslav, *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky. K politické krizi feudální třídy v předbělohorském českém státě*, Praha 1982.
- PÁNEK, Jaroslav, *Stavovství v předbělohorské době*, FHB 6, 1984, s. 163-218.
- PEŠEK, Jiří, *Slavnost jako téma dějepisného zkoumání*, in: Jiří PEŠEK (ed.), *Pražské slavnosti a velké výstavy. Sborník příspěvků z konferencí Archivu hl. m. Prahy 1989 a 1991*, Praha 1995 (= DP 12).
- RATAJ, Tomáš, *České země ve stínu pŕlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*, Praha 2002.
- RYPÁČEK, František, *Paměti Smila II. Osovského z Doubravice a na Třebíči*, in: *Třicátý program c. k. Českého vyššího gymnasia v Brně na konci školního roku 1896-1897*, Brno 1897.
- SEDLÁČEK, Pavel, *Česká panovnická a státní symbolika, vývoj od středověku do současnosti*, Praha 2002.
- SCHMITT, Jean-Claude, *Svět středověkých gest*, Praha 2004
- SMÍŠEK, Rostislav, *Leopold I., Markéta Tereza Španělská a Ferdinand z Ditrichšteina. Návštěva císařské rodiny v Mikulově roku 1672 jako prostředek symbolické komunikace*, in: Václav Bůžek – Jaroslav Dibelka (edd.), *Člověk a sociální skupina ve společnosti raného novověku*, České Budějovice 2007 (= OH 12), s. 65-111.
- STOLLBERG-RILINGER, Barbara, *Symbolische Kommunikation in der Vormoderne. Begriffe –Thesen – Forschungsperspektiven*, ZHF 31, 2004, Heft 4, s. 489-527.
- ŠTĚDRŇ, Miloš – VÁLKA, Josef, *Svátky a slavnosti v dějinách kultury*, OM 18, 1986, s. 289-297.

TOMEK, Václav Vladivoj, *Dějepis města Prahy XII.*, Praha 1901.

TURNER, Victor, *Průběh rituálu*, Brno 2004.

VÁLKA, Josef, *Dějiny Moravy. Díl 2. Morava reformace, renesance a baroka*, Brno 1995
(= Vlastivěda moravská. Země a lid, nová řada, svazek 6).

VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.

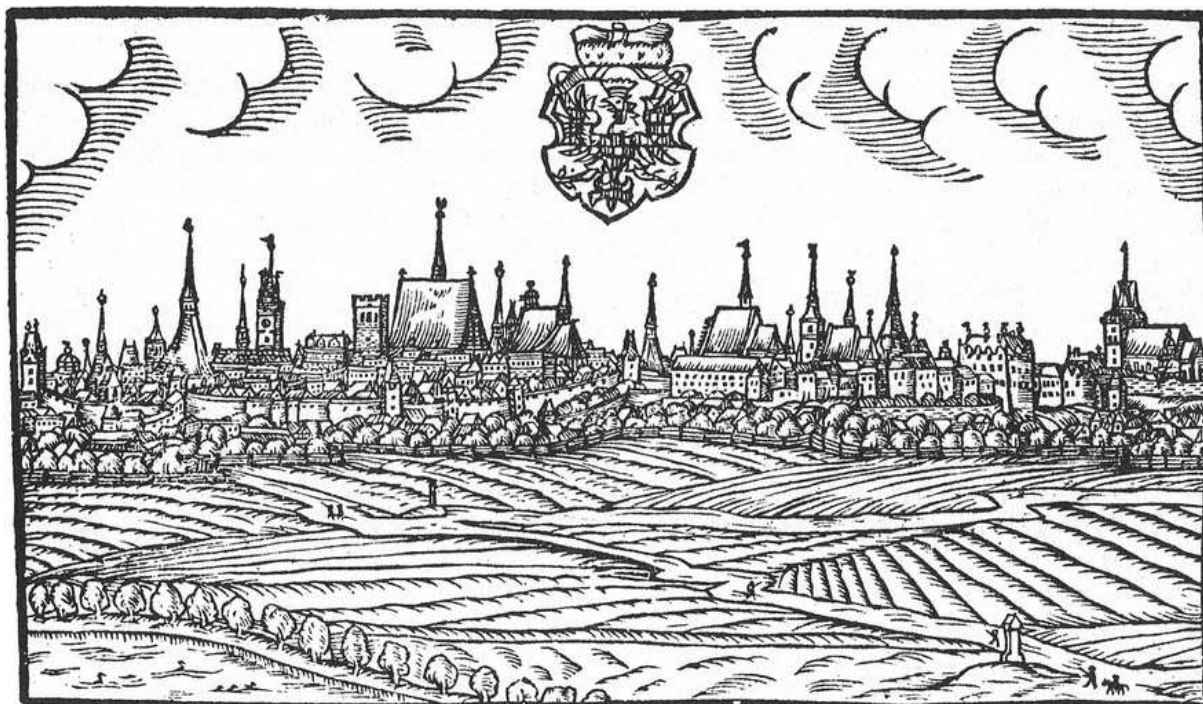
VYBÍRAL, Zdeněk, *Politická komunikace aristokratické společnosti v českých zemích na počátku novověku*, České Budějovice 2005 (= MH VI).

VYBÍRAL, Zdeněk, *Stavovství a dějiny moci v Českých zemích na prahu novověku*, ČČH 99, 2001, s. 725-759.

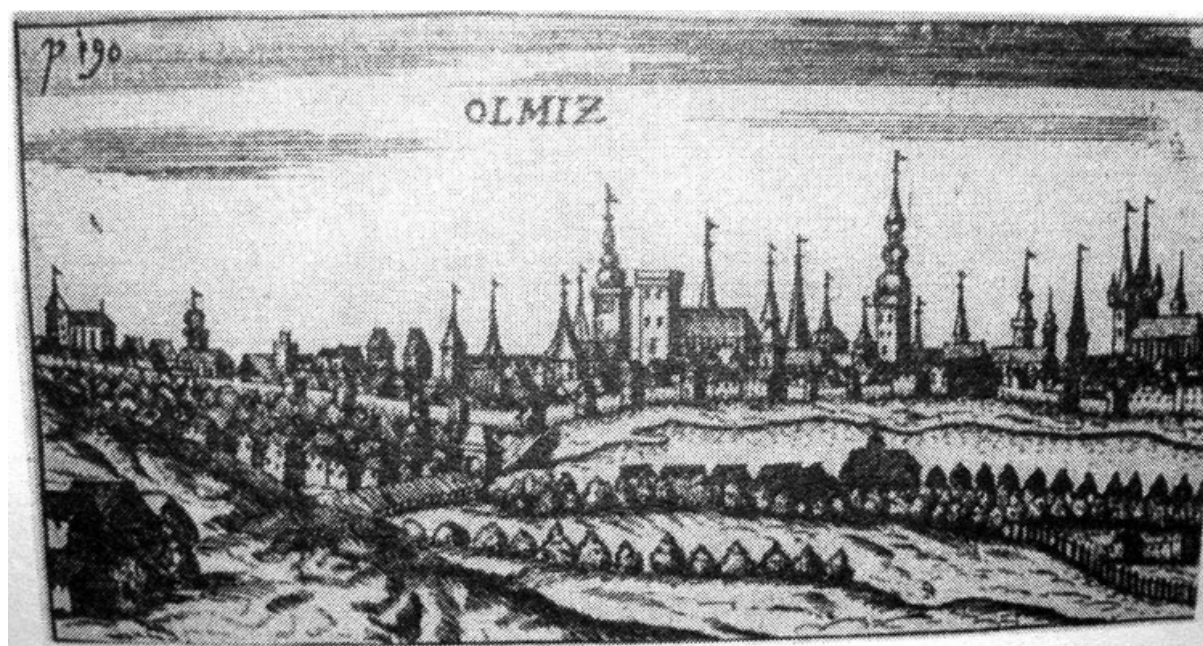
7 Seznam vyobrazení

1. Olomouc, Veduta z roku 1593 od Jana Willenberga.
2. Olomouc – pohled z jihu, Rytina z roku 1627 [převzato z VÁLKA, Zbyněk, 1758 *Olomouc a Prusové. Hrdá pevnost Marie Terezie*, Olomouc 2001, s. 8]
3. Dóm sv. Václava
4. Ukázka Deníku z roku 1577 o pobytu císaře Rudolfa II. v Olomouci č. 1 [MZA v Brně, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst co jest se při času svatýho Jana Křtitele Páně v městě Olomouci dalo když J. M. císař Římský Rudolf toho jména druhý za Pána země Moravský léta Páně 1577 přijat jest*, s. 7]
5. Ukázka Deníku z roku 1577 o pobytu císaře Rudolfa II. v Olomouci č. 2 [MZA v Brně, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst co jest se při času svatýho Jana Křtitele Páně v městě Olomouci dalo když J. M. císař Římský Rudolf toho jména druhý za Pána země Moravský léta Páně 1577 přijat jest*, s. 8]
6. Ukázka Deníku z roku 1577 o pobytu císaře Rudolfa II. v Olomouci č. 3 [MZA v Brně, Cerroniho sbírka II, inv. č. 383, *Miscellanea oder die Beschreibung der Völligkeiten zu Olmütz werend der Anwesenheit Rudolf II. 1577*, sign. II. 261, *Znamená se jistá a pravdivá zvěst co jest se při času svatýho Jana Křtitele Páně v městě Olomouci dalo když J. M. císař Římský Rudolf toho jména druhý za Pána země Moravský léta Páně 1577 přijat jest*, s. 10]
7. Náhrobek Smila Osovského z Doubravice (po roce 1613) [uloženo v Bazilice sv. Prokopa v Třebíči]
8. Rudolf II, se lví hlavou, Adrian de Vries [převzato z EVANS, J. W. Robert, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, č. 5]
9. Vjezd do Jeruzaléma (1304-1306) [Giotto di Bondone, capella Scrovengi, Padova]
10. Rudolf II. jako mecenáš umění, Adrian de Vries [převzato z EVANS, J. W. Robert, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997, č. 4.]
11. Triumf Moudrosti, Bartholomeus Spranger 1591 [převzato z PIJOAN, José, *Dějiny umění 6*, Praha 1999, s. 275]

8 Obrazová příloha

Obr. 1. Olomouc (1592) od Jana Willenberga.

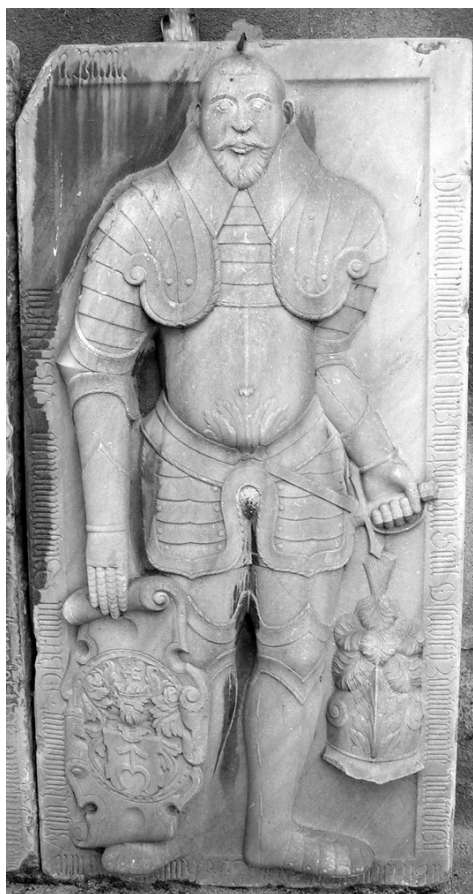
Obr. 2. Olomouc, rytina z roku 1627.

Obr.3. Dóm sv. Václava o Olomouci.

Obr. 7. Renesanční náhrobek Smila Osovského z Doubravice (po roce 1613) v rytířské zbroji a s rodinným erbem v pravé ruce.

Obr. 8. Rudolf II. se lví hlavou, Adrian de Vries. Lev je symbolem statečnosti a atributem mytického hrdiny Herkula, do jehož podoby se Habsburkové stylizovali.

Obr. 9. Tradiční námět vjezdu Krista do Jeruzaléma. Giotto di Bondone (1304-1306, capella Scrovengi, Padova).

Obr. 10. Rudolf II. jako mecenáš umění od Adriana de Vries. Reliéf zachycuje řadu symbolů, které byly interpretovány v předkládané bakalářské práci. Zbroj Rudolfa II. odkazuje k rytířským ctnostem. Motiv lva, který symbolizoval hrdinu Herkula, se objevuje na císařském brnění i v popředí reliéfu vlevo. Několik postav vyjadřuje personifikovaná svobodná umění. Orel, který se na reliéfu právě chystá korunovat Rudolfa II. vavřínovým věncem, byl symbolem síly a vítězství.

Obr. 11. Triumf Moudrosti, Bartholomeus Spranger (1591). Dominantou je bohyně Minerva obklopená devíti múzami. Je zobrazená se svými atributy (zbroj s oštěpem a přilbou) a stojící na personifikované Hlouposti, čímž demonstruje svoje vítězství. Byla ochránkyní vzdělanosti a patronkou umění.

9 Seznam zkratek

1 S	První Samuelova
ČČH	Český časopis historický
ČMM	Časopis Matice moravské
ČsČH	Československý časopis historický
DP	Documenta Pragensia
FHB	Folia historica bohemica
Fol.	folio
Inv. č.	inventární číslo
J	Evangelium podle Jana
L	Evangelium podle Lukáše
MH	Monographia historica
Mk	Evangelium podle Marka
Mt	Evangelium podle Matouše
OAo	Olomoucký archivní sborník
OH	Opera historica
OM	Opus musicum
Sign.	signatura
ZHF	Zeitschrift für historische Forschung